

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

ΤΗΣ

**ΝΤΟΝΤΟΥΛΟΥ ΔΗΙΑΝΕΙΡΑΣ
ΑΜ. 144 ΈΤΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ 2009**

ΜΕ ΤΙΤΛΟ

*Ο Τρόπος Νομοθέτησης των Μεταρρυθμίσεων στην
Ελλάδα: ο Τομέας της Πολεοδομίας-Χωροταξίας
και Προστασίας του Περιβάλλοντος*

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ

ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ

ΡΕΘΥΜΝΟ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2010

ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

1. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ

2. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

3. ΜΑΥΡΟΜΟΥΣΤΑΚΟΥ ΗΒΗ

Ημερομηνία Αξιολόγησης:

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	11
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ	11
1.1 <i>Θεωρία Μεταρρυθμίσεων-Οι Παίκτες Αρνησικυρίας</i>	11
1.2 <i>Οι Παίκτες Αρνησικυρίας στο Ελληνικό Πολιτικό Σύστημα</i>	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	15
Η ΝΟΜΟΘΕΤΗΣΗ ΣΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	15
2.1 <i>Γενική και Ειδική Νομοθέτηση</i>	15
2.2 <i>Η Νομοθετική Διαδικασία και τα Θεσμικά Εργαλεία</i>	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	24
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ-ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	24
3.1 <i>Ιστορικό πλαίσιο</i>	24
3.2 <i>Πολεοδομικός και Χωροταξικός Σχεδιασμός</i>	25
3.3 <i>Η Προστασία του Περιβάλλοντος και η Συμβολή της Χωροταξίας-Πολεοδομίας</i>	30
3.4 <i>Σχετική Νομοθεσία</i>	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	36
ΈΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ-ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	36
4.1 <i>Μεθοδολογία της Έρευνας</i>	36
4.2 <i>Χαρακτηριστικά Νόμων</i>	38
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	47
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	52
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.....	55
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ	77

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με την εκπόνηση της παρούσας εργασίας επιχειρήθηκε η παρουσίαση και αξιολόγηση του τρόπου νομοθέτησης των μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα, μέσα από την μελέτη των μεταρρυθμίσεων που αφορούν στον τομέα της Πολεοδομίας-Χωροταξίας και Προστασίας του Περιβάλλοντος. Ερευνώνται τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των νομοθετικών δράσεων στον εν λόγω τομέα, με απώτερο σκοπό να γίνει κατανοητή η σχέση ανάμεσα σε θεσμούς και δρώντες.

Η ποιοτική ανάλυση της παραγόμενης νομοθεσίας που λαμβάνει χώρα στον τομέα της Πολεοδομίας-Χωροταξίας και Προστασίας του Περιβάλλοντος, καλείται να αναδείξει τον βαθμό που η πρωτογενής νομοθεσία είναι λεπτομερής και εξειδικευμένη και τον βαθμό που παραπέμπει σε εκτελεστικές διατάξεις με την μορφή υπουργικών αποφάσεων και προεδρικών διαταγμάτων. Επιπρόσθετα, μελετάται αν στην πραγματικότητα η προβλεπόμενη δευτερογενής νομοθεσία παράγεται. Οι νόμοι με τους οποίους η εκάστοτε κυβέρνηση προσπάθησε να προωθήσει μεταρρυθμίσεις στον τομέα της Πολεοδομίας-Χωροταξίας και Προστασίας του Περιβάλλοντος ήταν νόμοι με αφηρημένο περιεχόμενο και πολλές εξουσιοδοτικές διατάξεις ή με συγκεκριμένο; Έτσι γίνεται ανάλυση τεσσάρων σημαντικών νομοθετημάτων στον προαναφερθέντα τομέα, ενώ, μελετάται, παράλληλα, η συνοχή του κυβερνώντος κόμματος κατά την ψήφιση του κάθε νόμου, αλλά και η εγγύτητα στο χρόνο των εκλογών, ώστε να οδηγηθούμε σε σημαντικές διαπιστώσεις.

Στόχος της έρευνας είναι να μετρηθεί το έλλειμμα υλοποίησης νομοθετικών δράσεων στον τομέα που ερευνούμε. Ως θεωρητικό-αναλυτικό εργαλείο θέτουμε την θεωρία των αρνησικυρων δρώντων, μέσω της οποίας γίνεται αντιληπτός ο ρόλος που διαδραματίζουν, κατά την εφαρμογή των νόμων, παράγοντες, όπως ο αριθμός και οι προτιμήσεις των εμπλεκόμενων παικτών αρνησικυρίας και συγκεκριμένα των υπουργών, των γραφειοκρατών και των δικαστών.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Πολεοδομία, Χωροταξία, Προστασία του Περιβάλλοντος, Μεταρρυθμίσεις, Παίκτες Αρνησικυρίας, Νομοθετήματα.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΝΤΟΝΤΟΥΛΟΥ ΔΗΙΑΝΕΙΡΑ

Ημερομηνία Γέννησης: 25/03/1988

Διεύθυνση Μόνιμης Κατοικίας: Αγίου Αργυρίου 62 Επανομή Θεσσαλονίκης

Τηλ. Επικοινωνίας: 23920-45024 Κινητό: 6978318763

Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: dhianeira_n@yahoo.gr

Σπουδές

- 2009- Φοιτήτρια Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Κρήτης: Γενικός Τίτλος, «Πολιτική Θεωρία και Πολιτική Ανάλυση», με Ειδίκευση στην «Πολιτική Ανάλυση Δημοσίων και Ευρωπαϊκών Πολιτικών»
- 2005 – 2009 Πτυχίο Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών Πανεπιστήμιο Κρήτης, με Γενικό Βαθμό 8,59
- 2005 Απολυτήριο Λυκείου (Ενιαίο Λύκειο Αρναίας Χαλκιδικής), με Γενικό Βαθμό 16,7.

Εργασιακή Εμπειρία

Τύπος: Πρακτική

Χρονική Διάρκεια: 01/07/2008 – 31/08/2008

Επωνυμία/ Κλάδος φορέα: Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών Δήμου Κασσάνδρας, Κασσανδρεία Χαλκιδικής.

Γλώσσες

- Ιούνιος 2003 First Certificate in English (Lower)
- Μάιος 2006 London Tests of English Level 4 (Advanced)
- Ιανουάριος 2002 Zertificat Deutsch (Grundsuffe)

Γνώσεις Η/Υ

- Πολύ Καλή Γνώση και χειρισμός Η/Υ

Κάτοχος Ευρωπαϊκού Διπλώματος : ECDL Core (Εν αναμονή πτυχίου)

(Windows, Word, Excel, Access, Power Point, Ms Outlook, Βασικές Έννοιες Πληροφορικής).

- ECDL Expert

(Word processing, Advanced Level, Presentations, Advanced Level)

- Γνώση SPSS

Συνέδρια - Ημερίδες

- 7 – 8 Οκτωβρίου 2005

Συνέδριο με θέμα: « Μεταπολίτευση και Εκπαιδευτική Πολιτική: παρελθόν- παρόν- μέλλον ».

- 3 Νοεμβρίου 2005

Διάλεξη με θέμα: « Η Πληροφορική στην Εκπαίδευση Ενηλίκων».

- 24 - 26 Μαΐου 2007

11th International Conference on Macroeconomic Analysis and International Finance.
Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο

- 25 - 26 - 27 Μαΐου 2007

International Interdisciplinary Conference on “ Perspectives and Limits of Dialogism in Mikhail Bakhtin: Implications in Psychology, Art, Education and Culture”.
Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο.

- 29 Ιουνίου – 1 Ιουλίου 2007

Διεθνές Συνέδριο με θέμα: «Παγκοσμιοποίηση και Ελληνική Διασπορά», που οργανώθηκε από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και το Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών (Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.).
Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο.

- 25 - 27 Οκτωβρίου 2007:

Διεθνές Συνέδριο με θέμα: « Η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία από τη σκοπιά των μεσογειακών χωρών της ΕΕ», που διοργανώθηκε από το Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και το Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών. Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο.

- May 29-31 2008

12th International Conference on Macroeconomic Analysis and International Finance,
Rethymno

- 30-31 Μαΐου 2008

Workshop «Methods of Studying Gender and Political Participation»
Ρέθυμνο

- 4 Ιουνίου 2008

Ημερίδα Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης με
θέμα: Πολυπολιτισμικότητα , Πολιτικές Διαχείρισης της Διαφοράς και Ανθρώπινα
Δικαιώματα Ρέθυμνο

- 6 και 7 Ιουνίου 2008

Συνέδριο: «Σύνταγμα & Πολιτική Σύγχρονη Συζήτηση και Συμβολή του Δημήτρη
Θ.Τσάτσου. Ρέθυμνο

- 16-18 Οκτωβρίου 2008

2^ο Επετειακό Επιστημονικό Συνέδριο
« Οι Κοινωνικές Επιστήμες στον 21^ο Αιώνα» Ρέθυμνο

•6-8 Νοεμβρίου 2008

11^ο Επιστημονικό Συνέδριο Ιδρύματος Σάκη Καράγιωργα με θέμα:
« Δημοκρατία και Κρατικές Πολιτικές στην Ελλάδα»
Πάντειο Πανεπιστήμιο

• 23 Μαΐου 2009

Συνέδριο: «Εκπαίδευση και Επιμόρφωση του Εκπαιδευτικού»
Διοργάνωση: Παιδαγωγική Εταιρία Ελλάδος (Παράρτημα Κρήτης)

•11-12 Δεκεμβρίου 2009

Συνέδριο: « Αυτοδιοίκηση, Εκπαίδευση και Παιδεία»

•12 Ιουνίου 2010-07-23

Επιστημονική Ημερίδα με Θέμα: «Εκπαιδευτική/ Πολιτισμική Επικοινωνία και Κοινωνική Εμφύχωση»

Δεξιότητες & Λοιπές Δραστηριότητες

- Ομαδικό πνεύμα, ικανότητες διοίκησης και επικοινωνίας , ευχάριστη και ενεργητική προσωπικότητα.
- Εθελοντισμός
- Ενασχόληση με την Κολύμβηση
- Ταξίδια

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο την παρουσίαση και ανάλυση των ποιοτικών και ποσοτικών χαρακτηριστικών της νομοθετικής μεταρρυθμιστικής παραγωγής στην Ελλάδα. Ο τομέας στον οποίο εστιάζεται η εργασία είναι αυτός της Πολεοδομίας-Χωροταξίας σε συνάρτηση με την Προστασία του Περιβάλλοντος, καθώς είναι φύσει αδύνατο να μελετηθεί η νομοθετική μεταρρυθμιστική παραγωγή στο σύνολό της.

Ως εκ τούτου, παρουσιάζονται και αναλύονται τέσσερις θεμελιώδεις νόμοι που αφορούν στην πολεοδομία-χωροταξία και την προστασία του περιβάλλοντος, από το 1983 έως το 1999. Κριτήριο για την επιλογή των νόμων αποτέλεσε όχι το μέγεθός τους, αλλά το περιεχόμενό τους. Και συγκεκριμένα, η σπουδαιότητα των αλλαγών που επέφεραν στον εν λόγω τομέα. Επιπλέον, επιλέχθηκαν νόμοι, οι οποίοι εκδόθηκαν από 4 διαφορετικές Κυβερνήσεις, προκειμένου να εντοπιστεί αν υπάρχουν διαφοροποιήσεις στον τρόπο νομοθέτησης όταν μεταβάλλονται οι συσχετισμοί στο Κοινοβούλιο, όταν παρατηρείται διαδοχή στην κορυφή της εκτελεστικής εξουσίας και κυρίως όταν αλλάζει το πρόσωπο του υπουργού Χωροταξίας Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων¹.

Βάσει αυτών έγινε επεξεργασία 4 νομοθετημάτων. Ειδικότερα, παρουσιάζονται τα ιδιαίτερα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά του ν.1337/1983, όταν υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ήταν ο Α. Τρίτσης, του ν.1650/1986 όταν υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ήταν ο Ε. Κουλουμπής, του ν. 2508/1997 με υπουργό τον Κ.Λαλιώτη και ν.2742/1999 με υπουργό για 2^η τετραετία τον Κ.Λαλιώτη.

Τα χαρακτηριστικά των νόμων που εξετάστηκαν και παρουσιάζονται σχετίζονται σε πρώτη φάση με τις εξουσιοδοτικές διατάξεις που περιέχονται στους προαναφερόμενους νόμους. Με τον όρο εξουσιοδοτικές διατάξεις νοούνται τα Προεδρικά Διατάγματα (ΠΔ) και οι Υπουργικές Αποφάσεις (ΥΑ), που αναφέρονται στους ανωτέρω νόμους και πρέπει να εκδοθούν προκειμένου οι διατάξεις των νόμων αυτών να εφαρμοστούν στο σύνολο τους και να είναι αναποτελεσματικοί. Αναφορικά

¹ Το εν λόγω Υπουργείο μετά τις εκλογές του 2009 μετονομάστηκε σε Υπουργείο Περιβάλλοντος, Κλιματικής Αλλαγής και Ενέργειας.

με αυτές ερευνήθηκε: ποιές εκδόθηκαν, πόσες εκδόθηκαν, πότε εκδόθηκαν (στην αρχή ή στο τέλος της βουλευτικής περιόδου), καθώς και το αν εκδόθηκαν περισσότερα ΠΔ ή ΥΑ.

Η έρευνα για τον αριθμό των ΠΔ και των ΥΑ έγινε με στόχο, αφενός να εξεταστεί αν η προβλεπόμενη δευτερεύουσα νομοθεσία εκδόθηκε και επομένως, η μεταρρυθμιστική προσπάθεια κρίθηκε ως επιτυχής, αφού εφαρμόστηκαν αυτά που προέβλεπαν οι διατάξεις της, και αφετέρου να αναδειχθεί και να εξηγηθεί ο τρόπος που επέλεξε η εκάστοτε πολιτική ηγεσία να νομοθετήσει. Επέλεξε την ψήφιση λεπτομερειακών-συγκεκριμένων νόμων, που ρυθμίζουν στο ίδιο το σώμα τους την πλειοψηφία των ζητημάτων, χωρίς να παρέχουν εξουσιοδότηση για την έκδοση πολλών ΠΔ και ΥΑ ή επέλεξε τη θέσπιση νόμων γενικού-αφηρημένου περιεχομένου, οι οποίοι προβλέπουν την έκδοση εκτεταμένων ΠΔ και ΥΑ, στα οποία εξειδικεύονται θέματα, που αναφέρονται σε γενικές γραμμές στην πρωτογενή νομοθεσία;

Εκτός από τις εξουσιοδοτικές διατάξεις, μελετήθηκε η έκταση και το περιεχόμενο των νόμων. Πιο συγκεκριμένα, έγινε καταμέτρηση των λέξεων του κάθε νομοθετήματος και των άρθρων που περιέχει. Επιπρόσθετα, σε κάθε επιμέρους άρθρο, πραγματοποιήθηκε τόσο καταμέτρηση των παραγράφων και των λέξεων που περιέχει όσο και χαρακτηρισμός του με βάση το περιεχόμενο του. Με τον τρόπο αυτό τα άρθρα του κάθε νόμου κατηγοριοποιούνται σε αφηρημένου και συγκεκριμένου περιεχομένου και εν συνεχεία χαρακτηρίζεται ο ίδιος ο νόμος ως συγκεκριμένος ή μη.

Με την παρούσα μελέτη στοχεύουμε στην ανάδειξη του τρόπου παραγωγής νόμων στην Ελλάδα, ενώ επιχειρείται, μέσω της εξέτασης των χαρακτηριστικών των νόμων, να διευκρινιστεί ο ρόλος που κατέχουν οι παίκτες αρνησικυρίας στο ελληνικό πολιτικό σύστημα, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο της Κυβέρνησης και του εκάστοτε αρμόδιου Υπουργού στην παραγωγή δημοσίων πολιτικών και στην μεταρρυθμισή της πολιτικής.

Στα πρώτα δύο Κεφάλαια της παρούσας εργασίας παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο, στο οποίο θα στηριχθεί η όλη ερευνητική προσπάθεια. Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθεται η θεωρία μεταρρυθμίσεων, με έμφαση στο ρόλο των παικτών αρνησικυρίας και κυρίως στο ελληνικό πολιτικό σύστημα. Ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο, γίνεται μια ανασκόπηση σε θεωρητικό επίπεδο του τρόπου με τον οποίο πραγματοποιείται η νομοθέτηση στην ελληνική πραγματικότητα.

Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στα χαρακτηριστικά της νομοθέτησης και στα θεσμικά εργαλεία της.

Στο τρίτο κεφάλαιο, αναλύεται το θεωρητικό πλαίσιο που περικλείει τον τομέα της Πολεοδομίας και Χωροταξίας, αλλά και η σχέση τους με την Προστασία του Περιβάλλοντος. Καθώς, και τον τρόπο με τον οποίο συμβάλλουν στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που άπτονται του περιβάλλοντος.

Στο τέταρτο Κεφάλαιο παρατίθενται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της μεταρρυθμιστικής νομοθετικής παραγωγής στον τομέα της Πολεοδομίας-Χωροταξίας και Προστασίας του Περιβάλλοντος. Στο Κεφάλαιο αυτό, παρουσιάζονται και αναλύονται τα ευρήματα της έρευνας, που πραγματοποιήθηκαν σε τέσσερις νόμους, που συνιστούν προσπάθειες μεταρρυθμίσεων στα πλαίσια του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού της Χώρας και οι οποίοι εκδόθηκαν σε διαφορετικές περιόδους.

Τέλος, καταλήγουμε σε συμπεράσματα, τα οποία θα μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε τον τρόπο νομοθέτησης των μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα, στον τομέα της Πολεοδομίας- Χωροταξίας και Προστασίας Περιβάλλοντος.

Κεφάλαιο 1

Μεταρρυθμιστική Νομοθετική Παραγωγή

1.1 Θεωρία Μεταρρυθμίσεων: Οι Παίκτες Αρνησικυρίας

Μετά τη μεταπολίτευση έλαβαν χώρα πολλές μεταρρυθμιστικές προσπάθειες, οι οποίες όμως δεν ήταν επιτυχείς. Ως επιτυχής ορίζεται μια μεταρρύθμιση, όχι μόνο όταν ψηφίζεται το πρωτογενές πλέγμα των συσχετιζόμενων με ένα πεδίο πολιτικής νόμων, αλλά και όταν ολοκληρώνονται όλα τα δευτερογενή διοικητικά μέτρα και εφόσον τεθούν σε λειτουργία και παγιωθούν όλα τα νέα εργαλεία πολιτικής. Ο Τσεμπελής έχει αναπτύξει μια θεωρία αρνησίκυρων δρώντων και αφορμώμενοι από αυτή θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε το γιατί αποτυγχάνουν οι μεταρρυθμίσεις δημοσίων πολιτικών. Η θεωρία αυτή μελετά το ρόλο των παικτών αρνησικυρίας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, τη λειτουργία των πολιτικών θεσμών και τη δυνατότητα που έχουν να μεταρρυθμίζουν και να μεταρρυθμίζονται.

Αρνησίκυρος παίκτης είναι το μονοπρόσωπο ή συλλογικό υποκείμενο, η συναίνεση του οποίου (αποφασιζόμενη κατά πλειοψηφία, οσάκις πρόκειται περί συλλογικών παικτών) είναι αναγκαία για την αλλαγή πολιτικής, είτε λόγω του ρόλου που έχει το Σύνταγμα, είτε λόγω της θέσης που έχει ο παίκτης αυτός στο πολιτικό παιχνίδι της διακυβέρνησης². Επομένως, οι αρνησίκυροι δρώντες δύνανται να φανερώνονται μέσα στο κομματικό σύστημα, στον τρόπο άσκησης της νομοθετικής εξουσίας, στο πλαίσιο της δικαστικής εξουσίας. Στις κορπορατιστικές δομές για τη λήψη αποφάσεων και μέσα από το βαθμό αυτονομίας της διοίκησης στην υλοποιητική φάση των πολιτικών.

Η διαδικασία λήψης απόφασης εξαρτάται από ειδικότερα χαρακτηριστικά των παικτών αρνησικυρίας, όπου τα καθορίζουν οι πολιτικοί θεσμοί και είναι πιθανό να επηρεάσουν σημαντικά ή να κατευθύνουν το αποτέλεσμα της πολιτικής διαδικασίας.

Τέτοια χαρακτηριστικά είναι:

- Ο αριθμός των παικτών αρνησικυρίας
- Οι αποστάσεις ανάμεσά τους
- Ο βαθμός συνοχής στο εσωτερικό τους

² Τσεμπελής, Γιώργος, Λήψη Αποφάσεων στα Πολιτικά Συστήματα: Αρνησίκυροι Παίκτες, 2003 σελ 24

Επιπρόσθετα, οι πολιτικοί θεσμοί ορίζουν και την λειτουργία των θεσμικών δρώντων στην πολιτική διαδικασία και τα εργαλεία που διαθέτει ο καθένας.

Επιπλέον, βαρύνουσα σημασία έχει η καταγραφή και η ποιοτική αποτίμηση των προτιμήσεων των αρνησίκυρων δρώντων σε σχέση με την πολιτική που ακολουθείται, η οποία δεν είναι μια σταθερή παράμετρος αλλά μπορεί να αλλάζει ακόμα και κατά τις φάσεις σχεδιασμού και υλοποίησης μιας ίδιας πολιτικής. Ωστόσο, οι προτιμήσεις αυτές μπορούν να οδηγήσουν σε συμμαχίες ακόμα και σε περιπτώσεις που ο μεγάλος αριθμός αρνησίκυρων δρώντων συνηγορεί υπέρ της διατήρησης του status quo, είναι πιθανό μια σύγκλιση των προτιμήσεων αυτών να το ανατρέψουν³.

Αντιστοίχως, είναι δυνατό σε ένα σύστημα με μικρό αριθμό αρνησίκυρων δρώντων αλλά με έντονες διαφοροποιήσεις των προτιμήσεων αυτών, να μείνει σταθερό το status quo ή να πραγματοποιούνται μόνο προσαυξητικές αλλαγές.

Τα παραπάνω συνοψίζονται σε αυτό που έχει αναφέρει ο Τσεμπελής: «Η ανάλυσή μου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η σταθερότητα πολιτικής ενός πολιτικού συστήματος (δηλ. η αδυναμία σημαντικής αλλαγής του status quo) ενισχύεται όταν αυξάνεται ο αριθμός των αρνησίκυρων παικτών, όταν μειώνεται η σύγκλισή τους και αυξάνεται η συνοχή τους»⁴.

1.2 Οι Παίκτες Αρνησικυρίας στο Ελληνικό Πολιτικό Σύστημα

Στη φάση της λήψης απόφασης, αρνησίκυρος δρών είναι η Κυβέρνηση. Στην ελληνική περίπτωση οι κυβερνήσεις είναι μονοκομματικές. Το γεγονός αυτό παραπέμπει στην ύπαρξη ενός παντοδύναμου παίκτη αρνησικυρίας, ο οποίος μπορεί με ευκολία, εφόσον το επιθυμεί, να μεταρρυθμίσει την υπάρχουσα κατάσταση σε μια δημόσια πολιτική. Σύμφωνα με τον Τσεμπελή η περίπτωση ύπαρξης ενός μόνο δρώντα στο πεδίο λήψης απόφασης περιέχεται ως ακραία-οριακή στο υπόδειγμα των αρνησίκυρων δρώντων.

Στη μεταπολιτευτική Ελλάδα υπάρχουν δύο παρατάξεις οι οποίες ανταγωνίζονται για την εξουσία και κατορθώνουν να σχηματίζουν κυβερνήσεις διαδεχόμενοι ο ένας τον άλλο. Έτσι, σχηματίζονται μονοκομματικές κυβερνήσεις οι οποίες ελέγχουν τον ορισμό της ατζέντας και παράλληλα μπορούν και επιβάλλουν

³ Αλεξόπουλος, Νεκτάριος 2004, Veto Players στο Ελληνικό Πολιτικό Σύστημα, σελ 190

⁴ Τσεμπελής, Γιώργος, Λήψη Αποφάσεων στα Πολιτικά Συστήματα: Αρνησίκυροι Παίκτες, 2003 σελ 66

την θέληση τους στο κοινοβούλιο. Αυτό ισχύει πάντα, άσχετα από τον αριθμό των εδρών που ελέγχει η κυβέρνηση στο κοινοβούλιο και έχει άμεση σχέση με το πλεονέκτημα θέσης, στο οποίο θα αναφερθούμε παρακάτω. Ο ρόλος των κυβερνήσεων και γενικότερα της εκτελεστικής εξουσίας είναι ιδιαίτερα ενισχυμένος έναντι του κοινοβουλίου, το οποίο περιορίζεται στην αβίαστη επικύρωση των κυβερνητικών ενεργειών.

Τέλος, τίθενται δυο μεταβλητές οι οποίες θα διευκρινίσουν την ταυτότητα των κυβερνήσεων ως κυρίαρχου παίκτη αρνησικυρίας. Οι μεταβλητές αυτές αφορούν:

- ✓ Στη σχέση ανάμεσα στις ιδεολογικές τοποθετήσεις της κυβέρνησης και των υπόλοιπων κομμάτων στο κοινοβούλιο.
- ✓ Στις θεσμικές διατάξεις που παρέχουν τη δυνατότητα στη κυβέρνηση να καταθέτει νομοθετικές προτάσεις που θα επικυρωθούν στο κοινοβούλιο (κανόνες ορισμού της ατζέντας).

Η πρώτη μεταβλητή μελετάει την ενδεχόμενη περίπτωση της σύνθεσης της πλειοψηφίας του κοινοβουλίου να απέχει ιδεολογικά από τη σύνθεση της κυβέρνησης με συνέπεια τη δημιουργία ενός κλίματος ιδεολογικής πόλωσης, όπου σημαντικοί περιορισμοί ή τροποποιήσεις είναι πιθανό να επιβληθούν από το κοινοβούλιο στις νομοθετικές προτάσεις της κυβέρνησης. Μια τέτοια περίπτωση, ενώ θεωρητικά είναι πιθανή, στην πραγματικότητα δεν επαληθεύεται στην ελληνική περίπτωση. Ο σχηματισμός ισχυρών μονοκομματικών κυβερνήσεων που ελέγχουν ολοκληρωτικά την διαδικασία λήψης απόφασης τόσο στο εσωτερικό τους όσο και στο κοινοβούλιο αποδεικνύει *reductio ad absurdum* το μοναδικό πλεονέκτημα θέσης των κυβερνήσεων στην Ελλάδα. Ειδικά όταν η ισχυρή κοινοβουλευτική πλειοψηφία συνδυάζεται με υψηλό βαθμό συνοχής στο εσωτερικό της παράταξης τότε η κυριαρχία της κυβέρνησης πάνω στη νομοθετική διαδικασία είναι εξασφαλισμένη⁵.

Η κυβέρνηση διαθέτει μέσα επιβολής που της επιτρέπουν να ενεργοποιεί τον κομματικό μηχανισμό, αυξάνοντας την κομματική συνοχή. Διακρίνουμε τα εξής⁶:

1. Η δυνατότητά της να συνδέει την ψήφιση ενός νομοσχεδίου με την προσφυγή στη διαδικασία της ψήφου εμπιστοσύνης στο βαθμό που οδηγεί την κοινοβουλευτική ομάδα της κυβερνώσας παράταξης σε συσπείρωση καθότι η ψηφοφορία είναι φανερή.

⁵ Αλεξόπουλος, Νεκτάριος 2004, Veto Players στο Ελληνικό Πολιτικό Σύστημα, σελ 190

⁶ Αλεξόπουλος, Νεκτάριος 2004, Veto Players στο Ελληνικό Πολιτικό Σύστημα, σελ 194-195

2. Η δυνατότητά της να προωθεί την ψήφιση ενός νομοσχεδίου με φανερή ψηφοφορία.
3. Η κομματική πειθαρχία εν γένει. Εξασφαλίζεται και με την απειλή διαγραφής ή διαγραφή βουλευτών που εμφανίζουν αποκλίνοσες από την κυβερνητική πολιτική τάσεις.

Επομένως, η ανάλυση έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η κυβερνητική νομοθετική πράξη δεν επηρεάζεται και δεν εξαρτάται από τον αριθμό των κομμάτων στη βουλή ή από την ενδεχόμενη ιδεολογική τους απόστασή από αυτήν.

Κεφάλαιο 2

Η Νομοθέτηση στη Ελληνική Πραγματικότητα

2.1 Γενική και Ειδική Νομοθέτηση

Οι νόμοι συνιστούν βασικό εργαλείο για την υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων. Ο νόμος ορίζει αυτό που η κοινοβουλευτική πλειοψηφία αναμένει να θέσει σε εφαρμογή και ανάλογα με τα χαρακτηριστικά που συγκεντρώνει, θέτει όρια στην εξουσία της Δημόσιας Διοίκησης. Σημαντικές παράμετροι για την πορεία μιας μεταρρύθμισης, αποτελεί ο σχεδιασμός του νόμου και ο τρόπος που παράγεται, με την έννοια ότι δύνανται να περιορίζουν ή να ενισχύουν τις ενέργειες των παικτών, οι οποίοι μπλέκονται στη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής.

Κατά τη διαδικασία νομοθέτησης δύο κυρίαρχοι παίκτες λαμβάνουν χώρα: οι πολιτικοί και οι γραφειοκράτες. Οι πολιτικοί έχουν την εξουσία να νομοθετούν και επομένως είναι αυτοί που ορίζουν τον αριθμό των εξουσιοδοτικών διατάξεων που υπάρχουν σε ένα νόμο και τον βαθμό παραχώρησης ελευθερίας δράσης στη διοίκηση. Στα κοινοβουλευτικά συστήματα ο παίκτης αυτός είναι η Κυβέρνηση, η οποία στις μονοκομματικές κυβερνήσεις συγκεντρώνει την πλειοψηφία των εδρών στο Κοινοβούλιο. Από την άλλη μεριά οι γραφειοκράτες είναι μέλη της δημόσιας διοίκησης, και συγκεκριμένα επιτελικά στελέχη. Ωστόσο, οι δύο προαναφερόμενοι παίκτες διαπλέκονται μεταξύ τους, καθώς όταν οι πολιτικοί υιοθετούν ένα νομοθέτημα, οι γραφειοκράτες το διαβάζουν και στη συνέχεια το εφαρμόζουν την πολιτική που προβλέπεται. Άρα, το αποτέλεσμα της πολιτικής εξαρτάται από τη μια πλευρά από τον τρόπο σχεδίασης του νόμου από τους πολιτικούς και από την άλλη από τον τρόπο εφαρμογής από τους γραφειοκράτες.

Μέσω της νομοθέτησης, προσδιορίζονται οι στόχοι της πολιτικής, τα διατιθέμενα μέσα και οι διαδικασίες που εφαρμόζονται για την περάτωσή τους. Σε ένα κράτος δικαίου, ο νόμος υποδεικνύει τις δυνατότητες που έχει η διοίκηση ώστε να εφαρμόζει την κυβερνητική πολιτική⁷. Οι νόμοι που τίθενται σε ισχύ στοχεύουν στην επίτευξη συγκεκριμένων αποτελεσμάτων που επιθυμεί η κυβέρνηση. Έτσι, τα αποτελέσματα που απορρέουν, θα καλύπτουν, έστω και μερικώς, τους ψηφοφόρους και θα δώσουν την δυνατότητα στην κυβέρνηση να επανεκλεγεί και να διατηρήσει τον κομματικό σχεδιασμό στην εξουσία.

⁷ Αρχή Νομιμότητας της Διοικητικής Δράσης

Ένα θέμα ρυθμίζεται μέσω της νομοθεσίας είτε με τρόπο συγκεκριμένο είτε με αφηρημένο. Στην πρώτη περίπτωση περιγράφεται αναλυτικά με τις διαδικασίες που θα ακολουθηθούν σε κάθε στάδιο. Στην δεύτερη περίπτωση καθορίζεται ένας στόχος πολιτικής και η επιλογή των μέσων για την εφαρμογή του, ή η ρύθμιση των τεχνικών λεπτομερειών του, αφήνοντας στην διακριτική ευχέρεια του αρμόδιου υπουργού ή μιας δημόσιας υπηρεσίας, ώστε να επιτευχθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Ως εκ τούτου, άλλοτε οι νόμοι είναι σύντομοι και άλλοτε μακροσκελείς.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε ότι όσο πιο μακροσκελής είναι ένας νόμος, είτε μετράμε σελίδες, είτε μετράμε λέξεις, τόσο κατά την εφαρμογή του περιορίζεται η διακριτική ευχέρεια των δρώντων (Υπουργοί, δημόσιες υπηρεσίες)⁸. Αυτό συνεπάγεται ότι ο νόμος έχει μικρότερη ανάγκη παραγωγού δικαίου (κατά εξουσιοδότηση εκδοθείσα αρχή), ώστε να παράγει αποτελέσματα. Επομένως, είναι λογικό ένας μακροσκελής νόμος να ρυθμίζει ειδικά-συγκεκριμένα και λεπτομερειακά ένα θέμα και ένας πιο σύντομος νόμος να αναφέρεται στη γενική-αφηρημένη ρύθμιση ενός θέματος.

Τα μεγάλης έκτασης νομοθετήματα με εξαιρετικά λεπτομερειακή γλώσσα γράφονται εν προκειμένω να κατευθύνουν την διαδικασία παραγωγής πολιτικής. Ενώ, τα ασαφή νομοθετήματα, τα οποία αφήνουν αδιευκρίνιστες πολλές λεπτομέρειες, δίνουν την αρμοδιότητα αυτή σε άλλους δρώντες, κυρίως γραφειοκράτες. Τοιουτοτρόπως, ένας νόμος μπορεί να λάβει διάφορα είδη μορφών. Η γλώσσα μπορεί να είναι συγκεκριμένη ή ασαφής, το νομοθέτημα μπορεί να περιγράφει μόνο προβλήματα ή τη λύση τους. Μπορεί επίσης να περιέχει λεπτομέρειες για την ίδια την πολιτική ή να δίνει έμφαση στις διαδικασίες που οι εξωτερικοί παίκτες πρέπει να ακολουθήσουν για να δημιουργήσουν πολιτική.

Η επιλογή αφηρημένων ή συγκεκριμένων νόμων σχετίζεται και με την πρόθεση των υπουργών για «τιθάσευση» των γραφειοκρατών και της ερμηνευτικής δυνατότητας των δικαστών. Δηλαδή, οι συγκεκριμένοι νόμοι καταδεικνύουν διαφάνεια προτιμήσεων και προθέσεων από την πλευρά των υπουργών κατά τη διαδικασία παραγωγής μιας δημόσιας πολιτικής. Παράλληλα, όμως, αυξάνουν τις πιθανότητες μη συμμόρφωσης εκ μέρους των στελεχών της Δημόσιας Διοίκησης, καθώς θέτουν σημαντικούς περιορισμούς στην αυτονομία της δράσης τους, με

⁸ Huber, John D., & Shipan, Charles R., *Deliberate discretion? : The institutional foundations of bureaucratic autonomy*, Cambridge University Press, 2002, σελ 73.

συνέπεια την εκδήλωση αντιδράσεων και τη μη συμμόρφωσή τους σε ορισμένες περιπτώσεις. Γενικότερα, σε περιπτώσεις διαφωνίας μεταξύ υπουργών και γραφειοκρατών ή δικαστών, οι νόμοι που σχεδιάζονται είναι συγκεκριμένοι, διασφαλίζοντας την κατά το δυνατόν απαρέγκλιτη εφαρμογή των υπουργικών σχεδιασμών.

Το συγκεκριμένο και το μακροσκελές ή αφηρημένο και σύντομο περιεχόμενο ενός νόμου εναπόκειται σε πολλούς παράγοντες. Σύμφωνα με τους Huber και Shipan⁹ υπάρχουν τέσσερις γενικοί παράγοντες, οι οποίοι θα εξειδικευτούν στα κοινοβουλευτικά συστήματα, με μονοκομματικές κυβερνήσεις. Οι γενικοί παράγοντες που προσδιορίζουν αν η νομοθεσία για ένα πεδίο δημόσιας πολιτικής θα είναι αφηρημένη ή συγκεκριμένη είναι:

- i. Ο βαθμός της πολιτικής σύγκρουσης ανάμεσα στους πολιτικούς που υιοθετούν την νομοθεσία και στους δρώντες που την εφαρμόζουν.
- ii. Η ικανότητα των πολιτικών να γράφουν λεπτομερείς νόμους.
- iii. Το πλαίσιο της διαπραγμάτευσης εντός της οποίας ψηφίζονται οι νόμοι (ύπαρξη παικτών αρνησικυρίας)
- iv. Οι προσδοκίες των πολιτικών για το ρόλο εξω-νομοθετικών παραγόντων, όπως ο ρόλος των Δικαστών, της Διοίκησης και των κοινωνικών εταίρων σε κορπορατιστικά συστήματα.

Η δυνατότητα που έχουν οι πολιτικοί να γράφουν συγκεκριμένα νομοθετήματα είναι συνάρτηση του βαθμού επαγγελματισμού τους. Στα κοινοβουλευτικά συστήματα η δυνατότητα αυτή θεωρείται επαρκής, διότι τα νομοσχέδια συντάσσονται από έμπειρους πολιτικούς που συνήθως είναι μέλη του υπουργικού συμβουλίου, με τη βοήθεια των επιτελείων τους¹⁰.

Όσον αφορά στην επίδραση που ασκούν στο σχεδιασμό των νόμων οι εξω-νομοθετικοί παράγοντες (λ.χ οι δικαστές), οι Huber & Shipan υποστηρίζουν ότι αρχικά γίνεται διάκριση μεταξύ σε χώρες με παράδοση αστικού-κωδικοποιημένου δικαίου και χώρες με παράδοση άγραφου-περιπτωσιολογικού δικαίου. Θεωρούν ότι σε χώρες με παράδοση άγραφου δικαίου, όπου εκτός από τις πράξεις του Κοινοβουλίου, «νόμοι» εκλαμβάνονται οι αποφάσεις και οι ερμηνείες των δικαστών,

⁹ Huber, John D., & Shipan, Charles R., *Deliberate discretion? : The institutional foundations of bureaucratic autonomy*, Cambridge University Press, 2002, σελ 11.

¹⁰ Huber, John D., & Shipan, Charles R., *Deliberate discretion? : The institutional foundations of bureaucratic autonomy*, Cambridge University Press, 2002, σελ 72.

υπάρχει η τάση να σχεδιάζονται συγκεκριμένοι και λεπτομερείς νόμοι με στόχο τον περιορισμό της ερμηνευτικής δύναμης των δικαστών¹¹.

Αντιθέτως, σε χώρες με παράδοση αστικού-κωδικοποιημένου δικαίου, οι δικαστές ερμηνεύουν τους νόμους, είτε είναι αφηρημένοι είτε συγκεκριμένοι. Έτσι μπορεί ο δικαστής, με την προϋπόθεση ότι έχει διαφοροποιημένη προτίμηση από την πολιτική που παράγεται, να την επηρεάσει στη φάση της υλοποίησης, αποκλίνοντας της ερμηνείας που επιθυμεί η εκτελεστική εξουσία.

Ένας σοβαρός παράγοντας είναι η ύπαρξη ή μη συνασπισμένων κυβερνήσεων. Σε περιπτώσεις που έχουμε συνασπισμούς κυβερνήσεων και ο αριθμός των παικτών αυξάνεται, ο σχεδιασμός των νόμων αποτελεί σημαντικό εργαλείο, ώστε το ένα κόμμα να ελέγξει το άλλο. Το νομικό πλαίσιο καθίσταται πιο άκαμπτο, διότι το νομοθετικό σώμα είναι διαιρεμένο. Παρόλα αυτά γίνεται προσπάθεια να ενσωματωθούν στο νομικό πλαίσιο οι στόχοι του συνασπισμού που το διαμορφώνει, με αποτέλεσμα τη μείωση της ανεξαρτησίας των γραφειοκρατών.

Επιπρόσθετα, μια εξίσου σημαντική παράμετρος σχεδίασης ενός νόμου είναι και ο τελικός αριθμός των παρεχόμενων εξουσιοδοτικών διατάξεων για την έκδοση Προεδρικών Διαταγμάτων ή Υπουργικών Αποφάσεων που θα εμπεριέχονται. Η ύπαρξη μεγάλου αριθμού υποδηλώνει την πρόθεση του νομοθέτη να ρυθμίσει ένα ζήτημα σε μελλοντική χρονική στιγμή που εκείνος θα καθορίσει. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιλέγεται ουσιαστικά ο αριθμός των παικτών με τους οποίους θα συγκρουστεί, το χρονικό σημείο αυτής της σύγκρουσης αλλά και ο τρόπος της. Σε άμεση συνάρτηση βρίσκεται και το ζήτημα του χρόνου τελικής έκδοσης μιας εξουσιοδοτικής διάταξης, με τις μεγάλες χρονικές καθυστερήσεις να θέτουν υπό σοβαρή αμφισβήτηση την ουσιαστική και ειλικρινή βούληση του νομοθέτη να μεταρρυθμίσει με τρόπο λεπτομερή και τελικό ένα πεδίο ή μια πτυχή πολιτικής.

Αν και οι υπουργοί και οι συνεργάτες τους θεωρείται ότι διαθέτουν την ικανότητα και την επάρκεια να σχεδιάσουν νόμους συγκεκριμένους και λεπτομερείς, εν τούτοις η τελική επιλογή τους επηρεάζεται και από την ύπαρξη κυβερνητικής σταθερότητας. Δηλαδή όταν οι πολιτικές συνθήκες ευνοούν την κυβερνητική αστάθεια και οι πιθανότητες παραμονής στην εξουσία είναι λίγες, συνηθέστερα σχεδιάζονται αφηρημένοι νόμοι. Στις περιπτώσεις ύπαρξης κυβερνήσεων συνασπισμού, αυξάνονται οι πιθανότητες σύγκρουσης μεταξύ πολιτικών και

¹¹ Huber, John D., & Shipan, Charles R., *Deliberate discretion? : The institutional foundations of bureaucratic autonomy*, Cambridge University Press, 2002, σελ 193.

γραφειοκρατών. Αυτό απορρέει από το γεγονός ότι, όταν δημιουργούνται πολιτικοί συνασπισμοί, ο αριθμός των παικτών διευρύνεται και οι νόμοι αναδεικνύονται σε μείζον εργαλείο ελέγχου του ενός κόμματος έναντι του άλλου. Κατά συνέπεια, εφόσον το νομοθετικό σώμα είναι διαιρεμένο, η νομοθεσία γίνεται περισσότερο άκαμπτη, προσπαθώντας να ενσωματώσει το σύνολο των επιθυμιών και των επιδιώξεων των κομμάτων που μετέχουν στο συνασπισμό, με αποτέλεσμα να μειώνονται τα περιθώρια δράσης των γραφειοκρατών.

Ένας ακόμη παράγοντας επηρεασμού του τρόπου σχεδιασμού των νόμων είναι η χρονική συγκυρία της ψήφισής τους. Συνήθως, στην αρχή της κοινοβουλευτικής περιόδου ψηφίζονται νόμοι συγκεκριμένοι, εφόσον είναι νωπή ακόμη η έκφραση της λαϊκής εντολής και υπάρχει ισχυρή πολιτική βούληση για μεταρρυθμίσεις. Επιπλέον, στο διάστημα των επόμενων ετών που ακολουθούν, δίδεται επαρκές χρονικό περιθώριο για την υλοποίηση των προωθούμενων μεταρρυθμίσεων.

Συγκεφαλαιωτικά, όσο αυξάνεται η έκταση ενός νόμου και ο αριθμός των λεπτομερών διατάξεων, τόσο περιορίζεται η ευχέρεια των γραφειοκρατών να τους εξειδικεύσουν. Ο σχεδιασμός συγκεκριμένων νόμων έχει ως αποτέλεσμα τη διαφάνεια προς τις προτιμήσεις του αρμόδιου Υπουργού και ικανότητα και γνώση εκ μέρους αυτού και των συνεργατών του, να ετοιμάσουν νομοσχέδια με διατάξεις συγκεκριμένου περιεχομένου. Είναι πιο πιθανό να σχεδιαστούν συγκεκριμένοι νόμοι σε περίπτωση που δεν υπάρχει συμφωνία ανάμεσα σε επιλογές πολιτικών και γραφειοκρατών και όταν επιδιώκεται ο περιορισμός της ερμηνευτικής δύναμης των δικαστών. Ψήφιση νόμου στην αρχή της κοινοβουλευτικής περιόδου και ισχυρή πολιτική βούληση για την εφαρμογή αυτού οδηγεί στο σχεδιασμό συγκεκριμένων νόμων. Τέλος η επιδίωξη να ενταχθούν προτιμήσεις όλων σε ένα νόμο, όταν έχουμε συνασπισμούς κυβερνήσεων οδηγεί στη δημιουργία εξειδικευμένου και άκαμπτου νομικού πλαισίου.

Επιπλέον, τα δικαστήρια είναι παίκτες αρνησικυρίας όταν εξετάζουν τη συνταγματική νομιμότητα κανονιστικών πράξεων ή διαταγμάτων¹². Τα κανονιστικά διατάγματα παρακολουθούνται προληπτικά για την συνταγματικότητα τους από το Συμβούλιο της Επικρατείας¹³, έτσι με τον τρόπο αυτό το δικαστήριο γίνεται παίκτης

¹² Τσεμπελής, Γιώργος, Παίκτες αρνησικυρίας: Πως λειτουργούν οι Πολιτικοί Θεσμοί, Παπαζήσης, 2008, σελ 324

¹³ Σύνταγμα, άρθρο 95, παρ.1 εδάφ δ

αρνησικυρίας στην νομοθετική διαδικασία. Αξιοσημείωτο δε, είναι το γεγονός ότι την τελευταία δεκαετία οι κυβερνήσεις επιλέγουν τον τύπο των Υπουργικών Αποφάσεων (αυξάνεται ο αριθμός τους), οι οποίες ελέγχονται *ex post* για την συνταγματικότητά τους κατόπιν προσφυγής της διοίκησης¹⁴. επομένως, με τον τρόπο αυτό παραβλέπεται το ΣτΕ¹⁵ και οι δικαστές παύουν να είναι παίκτες αρνησικυρίας.

Στην Ελλάδα ο κορπορατισμός δεν έχει εξελιχθεί. Δεν υφίσταται επίσημη, θεσμική αλληλεπίδραση και διαπραγμάτευση μεταξύ κοινωνικών εταίρων και κράτους¹⁶ με τη μορφή του “concertation”, όπου σύμφωνα με την Τριανταφύλλου¹⁷ είναι οι θεσμοθετημένοι μηχανισμοί παραγωγής κοινωνικής συναίνεσης, στη σχεδίαση των δημοσίων πολιτικών. Ωστόσο, η έλλειψη αυτής της συνεργασίας και αλληλεπίδρασης μεταξύ κράτους και κοινωνικών εταίρων χαρακτηρίζει τον κορπορατισμό ως «εξαρθρωμένο»¹⁸. Τέλος, η θεωρία νομοθέτησης επισημαίνει ότι ο χαμηλός βαθμός κορπορατισμού αποτελεί αιτία συγκεκριμένων νόμων, αλλιώς δεν θα απαιτούνταν λεπτομερειακή ρύθμιση¹⁹.

2.2 Η Νομοθετική Διαδικασία και τα Θεσμικά Εργαλεία

Στη μεταπολιτευτική Ελλάδα οι κυβερνήσεις που προκύπτουν είναι κατά κύριο λόγο μονοκομματικές, και όπως προβλέπεται από το Σύνταγμα απολαμβάνουν της εμπιστοσύνης της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Σε θεωρητικό επίπεδο αυτό σημαίνει ότι νομοθετικά είναι ισχυρές, εφόσον η κομματική ηγεσία ελέγχει αποτελεσματικά τα μέλη της κοινοβουλευτικής ομάδας και μπορεί να επιβάλλει αυτό που λέγεται «κομματική πειθαρχία», όπου τα ελληνικά κοινοβουλευτικά κόμματα παρουσιάζονται να είναι ικανά να την επιβάλλουν στους βουλευτές. Με τον τρόπο αυτό η κυβέρνηση ανάγεται σε ένα παίκτη αρνησικυρίας, με υψηλή εσωτερική συνοχή, που μπορεί και δρα ως ενιαίος δρών στην νομοθετική διαδικασία²⁰.

Οι κανόνες ορισμού και ελέγχου της ατζέντας άπτονται κυρίως ένα σύνολο θεσμικών ρυθμίσεων, τις οποίες παραχωρούν τα συντάγματα στις κυβερνήσεις,

¹⁴ Alexopoulos, Aris: Greece Government as the dominant player, υπό έκδοση σελ 15, 36 διάγραμμα 3

¹⁵ Συμβούλιο της Επικρατείας

¹⁶ Vergunst, Noel, The role of corporatism and consensus democracy in socio-economic policy making and performance: A comparative analysis of twenty countries, σελ 109

¹⁷ Triantafyllou Polyxeni, Greece: Political competition in a majoritarian system, σελ 109

¹⁸ Lavdas, Kostas, Interest groups in disjointed corporatism: Social dialogue in Greece and European ‘competitive corporatism’, West politics 2005, σελ 298

¹⁹ Huber, John D., & Shipan, Charles R., Deliberate discretion? : The institutional foundations of bureaucratic autonomy, Cambridge University Press, 2002, σελ 191.

²⁰ Alexopoulos, Aris: Greece Government as the dominant player, υπό έκδοση, σελ 6 και Τσεμπελής, Γιώργος, Παίκτες αρνησικυρίας: Πως λειτουργούν οι Πολιτικοί Θεσμοί, Παπαζήσης, 2008

διασφαλίζοντάς τους το πλεονέκτημα θέσης στη νομοθετική διαδικασία. Κατά το Σύνταγμα της Ελλάδος «το δικαίωμα πρότασης νόμων ανήκει στη Βουλή και την Κυβέρνηση»²¹. Έτσι έχουμε δύο διακριτά στάδια για την εξέλιξη της παραγωγής νόμου.

Το πρώτο στάδιο, όπου το νομοθέτημα κατατίθεται στην αρμόδια επιτροπή και ψηφίζεται αρχικά κατ' αρχή, έπειτα κατ' άρθρο και εν τέλει στο σύνολό του. Με το πέρας της συνταγματικής αναθεώρησης του 2001²² έχει το δικαίωμα και να ψηφίσει και να τροποποιήσει το αρχικό κείμενο, καθώς και να το υποβάλλει στην ολομέλεια μαζί με την έκθεσή της.

Το δεύτερο στάδιο, όπου με την προϋπόθεση ότι το νομοθέτημα υπερψηφίζεται από τα 4/5 της επιτροπής, υποβάλλεται στην ολομέλεια απευθείας για ψήφιση. Αντίθετα, το νομοθέτημα που έχει τροποποιήσει η επιτροπή μεταβιβάζεται, συζητείται και ψηφίζεται από την ολομέλεια σε ένα ή τρεις γύρους, οπότε ή υπερψηφίζεται είτε επιστρέφει για διορθώσεις στην επιτροπή.

Οι κυβερνήσεις διαθέτουν ορισμένα θεσμικά εργαλεία, προκειμένου να ελέγχουν την κοινοβουλευτική ατζέντα. Τα εργαλεία αυτά είναι:

- I. Ψήφος εμπιστοσύνης. Πρόκειται για ένα θεσμικό εργαλείο ελέγχου της νομοθετικής διαδικασίας, κυρίως όταν συνδέεται με την ψήφιση ενός νομοσχεδίου.
- II. Δυνατότητα διάλυσης του Κοινοβουλίου. Στην Ελλάδα οι κυβερνήσεις έχουν αποκλειστικό δικαίωμα να διαλύουν το κοινοβούλιο ακόμα και στην περίπτωση που έχουν την εμπιστοσύνη του, με πρόφαση λόγους ζωτικού εθνικού συμφέροντος. Είναι γεγονός όμως ότι οι κυβερνήσεις εκμεταλλεύονται αυτό το θεσμικό μέτρο χάριν αιφνιδιασμού της αντιπολίτευσης και με σκοπό τη διατήρηση του εκλογικού προβαδίσματος στις επερχόμενες εκλογές.
- III. Χρονικοί περιορισμοί. Ο Πρόεδρος του Κοινοβουλίου θέτει το χρονοδιάγραμμα της νομοθετικής λειτουργίας. Με δεδομένο ότι ο Πρόεδρος της Βουλής προέρχεται πάντοτε από το κυβερνών κόμμα, οι ελληνικές κυβερνήσεις δύνανται να ελέγχουν το χρονοδιάγραμμα της Βουλής. Ενώ, ο χαρακτηρισμός ενός νομοσχεδίου ως επείγον, μπορεί να οδηγήσει στην ψήφισή εντός 24 ωρών. Αυτό συμβαίνει διότι οι

²¹ Σύνταγμα, άρθρο 73, παρ.2

²² Σύνταγμα, άρθρο 70, παρ.2

κυβερνήσεις ελέγχουν την κανονική λειτουργία της Βουλής. Αξιοσημείωτο δε είναι το γεγονός ότι χρησιμοποιείται σπάνια αυτή θεσμική εξαίρεση, καθώς η κυβέρνηση ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο στην κανονική νομοθετική διαδικασία για να επιτύχει την ψήφιση ενός νομοσχεδίου εντός εβδομάδας από την έναρξη συζήτησης του²³

IV. Κανόνες αλληλουχίας στη νομοθετική λειτουργία. Το εργαλείο αυτό περικλείει και τη δυνατότητα του Προέδρου της Βουλής να δίνει προτεραιότητα στα νομοσχέδια και όχι στις προτάσεις νόμου. Παρόμοιο θεσμικό εργαλείο που μπορεί να χρησιμοποιήσει το κυβερνών κόμμα είναι η δυνατότητα του υπουργού να εισάγει κατά τη διάρκεια της συζήτησης τροποποιήσεις στο κείμενο του νομοθετήματος με την πρόφαση μικρών τεχνικών βελτιώσεων, με την προϋπόθεση ότι διαθέτει την πλειοψηφία στην επιτροπή ή την ολομέλεια. Επιπρόσθετα, στην κατηγορία αυτή εντάσσεται και η δυνατότητα της κυβέρνησης μέσω του Προέδρου της βουλής να αναστείλει την συζήτηση μη κυβερνητικών νομοθετημάτων, ακόμα και μέχρι το τέλος της κοινοβουλευτικής περιόδου. Η Βουλή δεν διακόπτει τελείως τις εργασίες της κατά τη θερινή περίοδο, αλλά λειτουργεί σε θερινά τμήματα με το 1/3 των βουλευτών. Επομένως, νομοθετήματα που δεν emπίπτουν στην αρμοδιότητα της ολομέλειας, μπορούν να ψηφιστούν σε θερινό τμήμα, εκτός κανονικής νομοθετικής διαδικασίας²⁴.

V. Κανόνες περιορισμού των τεχνικών τροποποιήσεων. Μετά την συνταγματική αναθεώρηση του 2001, απαγορεύεται η ενσωμάτωση μη σχετικών με το υπό συζήτηση νομοσχέδιο διατάξεων, παρόλο που η πρακτική αυτή συνεχίζει να υφίσταται.

Η δυνατότητα της κυβέρνησης να ελέγχει το πρόγραμμα των εργασιών της Βουλής της δίνει την δυνατότητα να μπορεί να ασκεί πίεση στους βουλευτές, που μπορεί πολλές φορές να μην είναι απαραίτητα, αλλά συνιστά ταυτόχρονα και στρατηγική επιλογή ώστε να περιορίσει τη δημοσιότητα και τις αντιδράσεις που προκύπτουν από προωθούμενες νομοθετικές ρυθμίσεις. Με τον τρόπο αυτό οι διάφορες ομάδες πίεσης δεν προλαβαίνουν να κινητοποιήσουν τα μέλη τους και να ενημερώσουν την κοινή γνώμη για τις θέσεις τους, ώστε να μπλοκάρουν την ψήφιση

²³ Alexopoulos, Aris: Greece Government as the dominant player, υπό έκδοση, σελ 12

²⁴ Σύνταγμα, άρθρο 71

ενός νομοσχεδίου. Ενώ η κυβέρνηση κάνει την πρώτη κίνηση ορίζοντας το πρόβλημα και τις εναλλακτικές του, γεγονός που επιτρέπει και τον έλεγχο του πολιτικού κόστους²⁵.

Τέλος, πρέπει να αναφέρουμε τη δυνατότητα που δίνεται στη διοίκηση από το Σύνταγμα να νομοθετεί με κανονιστικές πράξεις και κανονιστικά διατάγματα (Υπουργικές Αποφάσεις- ΥΑ και Προεδρικά Διατάγματα ΠΔ). Τα ΠΔ εκδίδονται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, αλλά πρέπει να υπάρξει υπογραφή και του αρμόδιου Υπουργού. Προϋπόθεση είναι να δίδεται ειδική εξουσιοδότηση για τη ρύθμιση ενός θέματος στη διοίκηση με διάταξη νόμου. Ένας νόμος που ψηφίζεται στη Βουλή μπορεί να αφήνει τη ρύθμιση «ειδικότερων θεμάτων με τοπικό ενδιαφέρον, ή με χαρακτήρα τεχνικό ή λεπτομερειακό²⁶» στη διοίκηση, μεταφέροντας την νομοθετική αρμοδιότητα από τη Βουλή στην Κυβέρνηση και αφήνοντας την ειδικότερη ρύθμιση θεμάτων στην διακριτική ευχέρεια της τελευταίας.

Επίσης, θα μπορούσαμε να σημειώσουμε σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης η κυβέρνηση μπορεί να παρακάμψει πλήρως την τυπική παραγωγή νόμων, μέσω της έκδοσης υπουργικών αποφάσεων, προεδρικών διαταγμάτων ή αυτόνομων νομοθετικών πράξεων σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Μολαταύτα, η εκάστοτε κυβέρνηση μπορεί να κάνει αλόγιστη χρήση αυτής της δυνατότητας, όταν επιθυμεί να προωθήσει την ατζέντα της εκτός της δικαιοδοσίας του κοινοβουλευτικού ή και δικαστικού ελέγχου, με την προϋπόθεση ότι πρόκειται για υπουργική απόφαση.

²⁵ Alexopoulos, Aris: Greece Government as the dominant player, υπό έκδοση σελ 22-23

²⁶ Σύνταγμα, άρθρο 43

Κεφάλαιο 3

Πολεοδομία-Χωροταξία και Προστασία Περιβάλλοντος

Ένας από τους σημαντικότερους φυσικούς όρους είναι η έννοια του «χώρου», καθώς αποτελεί το απαραίτητο συστατικό για τη διατήρηση των οικοσυστημάτων και της Βίο-ποικιλότητας, αλλά και για το σύνολο των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων. Εξαιτίας, όμως, της περιορισμένης διαθεσιμότητας του, παρατηρείται σε πολλές περιπτώσεις οι ανθρώπινες ανάγκες να έρχονται σε σύγκρουση με την διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Μοναδικός τρόπος για την αποφυγή τέτοιου είδους συγκρούσεων αποτελεί η χωροταξική και πολεοδομική μελέτη, με την οποία δύναται να κατανοηθούν οι ποικίλες ιδιομορφίες, η κατανομή των χρήσεων της γης με στόχο τη διατήρηση των πολύτιμων συστατικών στοιχείων της, ο σχεδιασμός των υποδομών, ώστε να εξυπηρετούνται ικανοποιητικά οι ανθρώπινες ανάγκες, χωρίς να κατακερματίζεται το φυσικό περιβάλλον και η θέσπιση και εφαρμογή κανόνων για την ομαλή διεξαγωγή των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων. Η ελληνική κοινωνία από τη μεταπολίτευση και έπειτα προέβηκε σε ψήφιση θεμελιωδών νόμων, χάριν διευθέτησης των προαναφερόμενων θεμάτων.

Έτσι, στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει μια προσπάθεια ανάλυσης της εξελικτικής πορείας του Πολεοδομικού και Χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα, σε συνάρτηση με την Προστασία του Περιβάλλοντος. Παρουσιάζονται εν συντομία κάποιες βασικές παράμετροι αναφορικά με τον πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό, ενώ, θα δούμε και την συμβολή τους στην Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Ωστόσο, σε επόμενο κεφάλαιο, θα παραθέσουμε 4 θεμελιώδεις νόμους για τους προαναφερθέντες τομείς, οι οποίοι έχουν τεθεί σε εφαρμογή τα τελευταία 36 χρόνια.

3.1 Ιστορικό πλαίσιο

Είναι κοινός τόπος ότι οι ραγδαίες διαδικασίες αστικοποίησης των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών και οι σημαντικές αλλαγές που παρατηρήθηκαν στην περιφερειακή οργάνωση του παραγωγικού συστήματος στις δεκαετίες του '60 και '70, έλαβαν χώρα, χωρίς να έχει συγκροτηθεί στην Ελλάδα ένα δεσμευτικό πλαίσιο ρυθμίσεων για το χωροταξικό προγραμματισμό των έργων, των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων και λειτουργιών.

Έτσι, ενώ στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες την αντίστοιχη περίοδο, ο χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός αναδεικνύονται σε βασικές πολιτικές του παρεμβατικού και κοινωνικού κράτους, στην Ελλάδα, αντίθετα, κυριαρχεί η λογική της μη επέμβασης εκ μέρους της πολιτείας και η απουσία κάθε σχεδιασμού με αναπτυξιακά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά κριτήρια.

Οι συνέπειες της άναρχης και αλόγιστης αυτής μεταπολεμικής ανάπτυξης υπήρξαν καταλυτικές για τη γεωγραφική οργάνωση του ελληνικού χώρου. Η πληθυσμιακή αποδυνάμωση της επαρχίας, η όξυνση των περιφερειακών ανισοτήτων, η εδραίωση ενός διπολικού σχήματος κέντρου/περιφέρειας, η υστέρηση των αστικών υποδομών, η συμφόρηση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος στις μεγάλες πόλεις, καθώς και η φθορά ή η απώλεια σημαντικών και αναντικατάστατων φυσικών και πολιτιστικών πόρων, υπήρξαν μερικά από τα κύρια χαρακτηριστικά του μοντέλου της "άγριας" ανάπτυξης του ελληνικού χώρου που ακολουθήθηκε την περίοδο 1950 - 1980. Η πρώτη ουσιαστική προσπάθεια ξεκίνησε το 1983 με την ψήφιση του Οικιστικού Νόμου.

3.2 Πολεοδομικός και Χωροταξικός Σχεδιασμός

Ο σχεδιασμός με κριτήριο τον χώρο διαχωρίζεται σε εθνικό, περιφερειακό, τοπικό ή διακρατικό, ανάλογα με την αναφορά του σε επίπεδο χώρας, περιφέρειας, τόπου ή περισσότερων του ενός κρατών. Όταν περιλαμβάνει γενικές αρχές και κατευθύνσεις για ευρύτερη περιοχή, όπως είναι ο εθνικός χώρος ή η περιφέρεια, ονομάζεται χωροταξικός. Στενότερη έννοια αποτελεί ο πολεοδομικός σχεδιασμός, καθώς σχετίζεται με την πόλη και γενικότερα την αστική και αγροτική περιοχή.

A. Ο φυσικός σχεδιασμός

Οι ρίζες του σχεδιασμού εντοπίζονται στις αρχές του εικοστού αιώνα, ως μία απλοϊκή διαδικασία παραγωγής σχεδιαγραμμάτων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της πόλεως, τα οποία ήταν μάλλον απλά λόγω της σχετικής αρμονίας που επικρατούσε μεταξύ της πόλης και της υπαίθρου. Γενικότερα, για τους τεχνικούς επιστήμονες ο σχεδιασμός σημαίνει φυσική απεικόνιση στοιχείων του φυσικού χώρου (δρόμοι, πλατείες, χρήσεις γης κ.λπ.).

Όμως, η πρώιμη πολεοδομία, που αποτελούσε την τέχνη της αρμονικής ανάπτυξης των πόλεων, έδωσε τη θέση της στην κλασική πολεοδομία από τη δεκαετία του 1960. Σε εκείνη τη δεκαετία στο δυτικό κόσμο εμφανίζονται μεγάλες κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές στα αστικά κέντρα. Πρόκειται για τη μετακίνηση πληθυσμών από την ύπαιθρο προς την πόλη, η οποία ανατρέπει τη μέχρι τότε ισορροπία μεταξύ αυτών των δύο πόλων.

Η ανάπτυξη της διοικητικής επιστήμης και ιδιαίτερα η σύνδεση με τα πρότυπα λήψης αποφάσεων έχουν ως συνέπεια την ορθολογική θεμελίωση του σχεδιασμού και την προσέγγισή του ως τμήματος της δημόσιας πολιτικής. Ο μεταπολεμικός προγραμματισμός δέχεται τις επιρροές των κοινωνικών επιστημών και η πόλη αποτελεί αντικείμενο μίας συστημικής θεώρησης, με την έννοια ότι εξετάζεται ως ένα σύστημα το οποίο συνθέτουν διάφορες αλληλοεξαρτώμενες δραστηριότητες. Πάντως, αυτή η εξέλιξη δεν μετέβαλε τη φυσιογνωμία του σχεδιασμού, αλλά απλώς άλλαξε τη μεθοδολογία του. Από «τεχνικοδιοικητική» διαδικασία απεικόνισης των στοιχείων του φυσικού χώρου (π.χ. με χάρτες ή σχεδιαγράμματα) εξελίχθηκε σε μία διαδικασία προετοιμασίας αποφάσεων για την επίτευξη στόχων μέσα από την προσφυγή σε επιθυμητά μέσα, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα των οικισμών. Η πολυπλοκότητα την οποία άρχισαν να εμφανίζουν τα οικιστικά σύνολα οδήγησε στη συνδρομή των κοινωνικών επιστημών, ενώ αρχικά η πολεοδομία απασχολούσε μόνο τους τεχνικούς. Αυτή η ορθολογική προσέγγιση για τη διαδικασία λήψης κρίσιμων αποφάσεων μπορεί να αφορά κάθε κρατική δραστηριότητα και επομένως μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο σχεδιασμού όχι μόνο η πολεοδομία, αλλά και άλλα φαινόμενα που κείνται στο πεδίο της πολιτειακής αρμοδιότητας, μεταξύ των οποίων είναι και ο πολιτισμός²⁷.

Ο σχεδιασμός της πόλης συνιστά πλέον ένα διεπιστημονικό αντικείμενο και όχι απλώς μία διαδικασία που μονοπωλούνταν από τους τεχνικούς επιστήμονες και τους πολιτικούς παράγοντες. Αυτή η διεπιστημονική προσέγγιση οδήγησε στην ανάδυση της επιστήμης της πολεοδομίας και της χωροταξίας. Εφόσον η πόλη αποτελεί ένα δυναμικό και εξελισσόμενο σύστημα αλληλοεξαρτώμενων δραστηριοτήτων ο σχεδιασμός θα πρέπει να έχει παρόμοιο χαρακτήρα, δηλαδή να θεμελιώνεται ως ένας συνεχής κύκλος. Η γραμμική διαδικασία του σχεδιασμού ως τεχνικής διαδικασίας που περιλαμβάνει τη διερεύνηση, την ανάλυση και το σχέδιο,

²⁷ Αντώνιος Μανιάτης, Η εξελικτική πορεία του Πολεοδομικού σχεδιασμού, Ιανουάριος 2009, www.nomosphysis.org.gr

πρέπει να αντικατασταθεί από τη συνεχή, κυκλική διαδικασία, η οποία -βασισμένη στο ορθολογικό μοντέλο λήψης των αποφάσεων- προϋποθέτει μία σειρά από φάσεις, οι κυριότερες από τις οποίες είναι: α. ο προσδιορισμός του προβλήματος προς επίλυση, β. η διατύπωση των στόχων, γ. η δημιουργία και αξιολόγηση των εναλλακτικών προτάσεων, δ. η επιλογή της προτιμώμενης εναλλακτικής πρότασης, ε. η εφαρμογή της πρότασης που επιλέχθηκε και στ. η παρακολούθηση της πορείας του σχεδιασμού. Η μέτρηση των αποτελεσμάτων συνεπώς ενδέχεται να αποτιμηθεί ως δηλωτική περαιτέρω εμπλοκής με την επίλυση του προβλήματος. Σε αυτό το κυκλικό σχήμα το σχεδιάγραμμα της τεχνικής διαδικασίας δεν αποτελεί από μόνο του σχεδιασμό, αλλά μία από τις τεχνικές αξιολόγησης των εναλλακτικών προτάσεων. Η αντιμετώπιση της πόλης ως συστήματος (συστημική θεώρηση) και η εφαρμογή της κυκλικής διαδικασίας αποτελούν τα χαρακτηριστικά της μορφής εκείνης σχεδιασμού που ονομάζεται «καθολικός σχεδιασμός»²⁸.

Μολονότι ο σχεδιασμός δεν ταυτίζεται πλέον με το σχεδιάγραμμα απεικόνισης των φυσικών στοιχείων, αλλά με αυτόν προγραμματίζονται οι αποφάσεις που εστιάζουν στην οργάνωση των οικισμών, το πεδίο αναφοράς του παραμένει μονοσήμαντο, συνιστάμενο στα χωρικά στοιχεία των πόλεων, επομένως παραμένει στο παραδοσιακό πλαίσιο του φυσικού σχεδιασμού²⁹.

Αυτή η αλλαγή μεθοδολογίας, από την τεχνική διαδικασία παραγωγής σχεδίων σε ορθολογικό τρόπο λήψης αποφάσεων, κατά κανόνα δεν έχει υιοθετηθεί από το ελληνικό πολεοδομικό σύστημα, στο οποίο ο φυσικός σχεδιασμός εξαντλείται με τη δημιουργία του σχεδίου. Το σχέδιο πόλεως ή ρυμοτομικό σχέδιο ή πολεοδομική μελέτη αποτελεί ένα τεχνικό σχεδιάγραμμα που καθορίζει τους δομήσιμους ή οικοδομήσιμους χώρους (αυτούς που προορίζονται για ανέγερση κτιρίων), τους όρους δόμησης (με σημαντικότερο το συντελεστή δόμησης, ο οποίος και καθορίζει την πυκνότητα της περιοχής) και τις χρήσεις γης (τον τρόπο λειτουργικής χρησιμοποίησης της περιοχής του σχεδίου ή τμήματός της), δηλαδή δεν ενδιαφέρεται για τα μη χωρικά, οικονομικής και κοινωνικής φύσεως, στοιχεία. Η κρατική επέμβαση έχει ως στόχο την ικανοποίηση των αναγκών της πόλης που ανάγονται

²⁸ “Comprehensive Planning”

²⁹ “Physical Planning”

στην υγιεινή, την ασφάλεια, την αισθητική και τη γενική οικονομία, ενώ στις ανάγκες αυτές προστέθηκε μεταγενέστερα και η προστασία του αστικού περιβάλλοντος³⁰.

Εξ άλλου, εξαίρεση εφαρμογής του καθολικού σχεδιασμού στην ελληνική έννομη τάξη αποτελούν οι νόμοι 1515/1985 και 1561/1985 που αφορούν το ρυθμιστικό σχέδιο της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης αντίστοιχα. Είναι αξιοπρόσεκτο ότι το ρυθμιστικό σχέδιο δεν ορίζεται ως διάγραμμα αλλά ως το σύνολο των στόχων, των κατευθύνσεων, των προγραμμάτων και των μέτρων που προβλέπονται από τους νόμους αυτούς ως αναγκαία στοιχεία για τη χωροταξική και πολεοδομική οργάνωση της περιοχής. Άρα, το ρυθμιστικό σχέδιο έχει επισήμως τη μορφή τρόπου λήψης αποφάσεων για την οργάνωση της Αθήνας ή της Θεσσαλονίκης και η εφαρμογή του πραγματοποιείται με μέτρα και εκπόνηση και έγκριση σχετικών διαγραμμάτων³¹.

Το πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος περιλαμβάνει τα μέτρα και τις κατευθύνσεις για την αναβάθμιση και προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος καθενός από τα δύο κέντρα, και ειδικότερα, μεταξύ άλλων: α) την οικολογική συγκρότηση, την προστασία της γεωργικής γης, των δασών, των υγροτόπων και άλλων στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος, β) την προστασία του τοπίου και των ειδικών περιοχών φυσικού κάλλους, γ) την προστασία της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, δ) τον περιορισμό της ρύπανσης, και ε) την αναβάθμιση των ιδιαίτερα υποβαθμισμένων περιοχών.

B. Ο συμμετοχικός και ολοκληρωμένος σχεδιασμός

Ο φυσικός χαρακτήρας του πολεοδομικού σχεδιασμού οφείλεται στην αρχιτεκτονική παιδεία των περισσότερων πολεοδόμων και στο γεγονός ότι ο «τεχνικοκρατικός» σχεδιασμός των πρώτων χρόνων μετατράπηκε απλώς σε «τεχνοκρατικό», αποκομμένο από την κοινωνική πραγματικότητα. Καθώς ο καθολικός σχεδιασμός δεν μπόρεσε να δώσει τις αναμενόμενες λύσεις, προέκυψαν νέες κατευθύνσεις, οι οποίες οδήγησαν τελικά στην προσέγγιση του προγραμματισμού όχι ως τεχνικής διαδικασίας αλλά ως μίας κοινωνικοπολιτικής

³⁰ Αντώνιος Μανιάτης, Η εξελικτική πορεία του Πολεοδομικού σχεδιασμού, Ιανουάριος 2009, www.nomosphysis.org.gr

³¹ Αντώνιος Μανιάτης, Η εξελικτική πορεία του Πολεοδομικού σχεδιασμού, Ιανουάριος 2009, www.nomosphysis.org.gr

δραστηριότητας, χάρη και στην κοινοτική δράση, η οποία κινητοποίησε τους πολίτες για τη συμμετοχή τους στα θέματα αυτά.

Προέκυψε ο συμμετοχικός σχεδιασμός, που στηρίζεται στην αρμονική συνεργασία των φορέων του, δηλαδή του κράτους, των πολεοδόμων και των πολιτών. Εφόσον ο σχεδιασμός κατατείνει στη διανομή σπάνιων πόρων (π.χ. γη, κτίρια, χώροι πρασίνου κλπ.), έχει έκδηλο τον πολιτικό χαρακτήρα. Μάλιστα, στο πλαίσιο της ευρύτερης πολιτικής διαδικασίας στον οποίο αυτός εντάσσεται, τίθεται και θέμα προστασίας των λιγότερων προνομιούχων κοινωνικών ομάδων.

Αυτές οι νέες κατευθύνσεις του πολεοδομικού σχεδιασμού (συμμετοχικός σχεδιασμός ως κοινωνικοπολιτική δραστηριότητα) οδήγησαν και στη μεταβολή του περιεχομένου του. Η σύγχρονη μορφή του, η οποία ονομάζεται «ολοκληρωμένος σχεδιασμός», είναι εμπλουτισμένη με τα μη χωρικά στοιχεία (π.χ. ανεργία, απασχόληση, κοινωνικός αποκλεισμός κ.λπ.) και είναι εναρμονισμένη με τη βιώσιμη ανάπτυξη, η οποία δεν περιορίζεται στην περιβαλλοντική αειφορία αλλά περιλαμβάνει και την κοινωνική.

Το ελληνικό πολεοδομικό σύστημα διέπεται από τη «φυσιοκεντρική» αντίληψη και δη κατά κανόνα νοούμενη ως τεχνικο-διοικητική διαδικασία παραγωγής σχεδιαγραμμάτων για την ικανοποίηση των αναγκών της πόλης. Εξάιρεση εισάγει το άρθρο 12 του ν. 2472/1999, με το οποίο προβλέπονται τα Σχέδια Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων (ΣΟΑΠ). Τα σχέδια αυτά εκπονούνται και εγκρίνονται για την προώθηση ολοκληρωμένων στρατηγικών αστικού σχεδιασμού σε πόλεις ή τμήματά τους, καθώς και σε ευρύτερες αστικές περιοχές που παρουσιάζουν κρίσιμα και σύνθετα προβλήματα αναπτυξιακής υστέρησης, κοινωνικής και οικονομικής συνοχής, περιβαλλοντικής υποβάθμισης και ποιότητας ζωής. Παρατηρείται ότι, για μία ακόμη φορά στην ιστορία, η πολυπλοκότητα των κοινωνικών προβλημάτων των κατοίκων οδηγεί σε εκσυγχρονισμό του σχεδιασμού. Πάντως, ενώ θεσμοθετείται η συμβουλευτική συμμετοχή, οι πολίτες και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις δεν φαίνεται να συμμετέχουν στην αρχική φάση του σχεδιασμού, δηλαδή στη διαμόρφωση των επιλογών, των στόχων και προτεραιοτήτων.

3.3 Η Προστασία του Περιβάλλοντος και η Συμβολή της Χωροταξίας-Πολοδομίας

Α. Δόμηση σε περιοχές εντός και εκτός σχεδίου³²

Σε διεθνές επίπεδο γίνεται διάκριση μεταξύ περιοχών με σχέδιο πόλεως, οι οποίες προορίζονται για δόμηση, και περιοχές εκτός σχεδίου, στις οποίες κανόνα αποτελεί η απαγόρευση δόμησης, η οποία επιτρέπεται κατ' εξαίρεση, κυρίως για σκοπούς που εξυπηρετούν την αγροτική εκμετάλλευση. Η εξέλιξη του σχετικού ζητήματος στην Ελλάδα συνδέεται με τις οικονομικές και κοινωνικές αναστατώσεις που σφράγισαν την ιστορία του νέου ελληνικού κράτους.

Παρότι υφίσταται τυπικά η διάκριση μεταξύ εντός και εκτός σχεδίου περιοχών, στην πράξη η διάκριση αυτή έχει μόνο σχετική σημασία, γιατί κανόνα και στις δύο περιπτώσεις αποτελεί η δόμηση, με τη διαφορά ότι στις εκτός σχεδίου περιοχές η αρτιότητα ορίζεται βασικά στα 4 στρέμματα, αλλά προβλέπονται και αρκετές παρεκκλίσεις με μικρότερη αρτιότητα. Εκτιμάται ότι ο εξωαστικός χώρος στην Ελλάδα αντιπροσωπεύει το 95% της συνολικής επιφάνειας της χώρας, από τον οποίο το 22% καλύπτουν οι δασικές εκτάσεις. Το 67% διέπεται από τη γενική νομοθεσία για την εκτός σχεδίου δόμηση. Μόλις το 11% του εξωαστικού χώρου διαθέτει διατάγματα για τις χρήσεις γης και τους ειδικούς όρους δόμησης, όταν το αντίστοιχο ποσοστό στην Αγγλία φθάνει το 95%, στη Γαλλία το 50% και στη Δανία το 100%. Στις περισσότερες δυτικοευρωπαϊκές χώρες απαγορεύεται η δόμηση στον εξωαστικό χώρο, με ελάχιστες εξαιρέσεις που εξετάζονται κατά περίπτωση και με αυστηρές προδιαγραφές. Η δόμηση με βάση μια γενική νομοθεσία, όπως στην Ελλάδα, συναντάται στις ΗΠΑ αλλά με πολύ διαφορετικά δεδομένα, π.χ. η αρτιότητα μπορεί να φθάνει στα δεκάδες εκτάρια.

Συνέπεια του υφιστάμενου καθεστώτος είναι ότι οι εξωαστικές περιοχές, που στο μεγαλύτερο μέρος τους αποτελούνται από γεωργικές, κτηνοτροφικές, δασικές εκτάσεις και ευαίσθητα οικοσυστήματα, ανάμεσα στα οποία περιλαμβάνονται τα νησιά και γενικά οι παράκτιες περιοχές, συρρικνώνονται, κατακερματίζονται και υποβαθμίζονται από τη διάσπαρτη δόμηση.

³² Κώστας Κουσούλης, Χωροταξικός Σχεδιασμός και Προστασία Φυσικού Περιβάλλοντος, Οκτώβριος 2008, www.nomosphysis.org.gr

Η ελκυστικότητα της εκτός σχεδίου δόμησης οφείλεται όχι μόνο σε οικονομικούς λόγους, αλλά και στη συνεχή επιδείνωση του αστικού περιβάλλοντος, δηλ. των εντός σχεδίου περιοχών: η πολεοδομική νομοθεσία, παρά τις αλληπάλληλες τροποποιήσεις της, στερείται ρυθμίσεων για την ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος και παραμένει προσανατολισμένη στην μέγιστη δυνατή εκμετάλλευση του χώρου με τη δόμηση και τη σφράγιση κάθε εδαφικής επιφάνειας. Η αρνητική εικόνα ολοκληρώνεται με την διαρκώς ανατροφοδοτούμενη αυθαίρετη δόμηση.

Η μέχρι τώρα νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας δέχεται ότι, κατά την ελληνική νομοθεσία, ερμηνευόμενη σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ. 2 του Συντάγματος, κάθε τόπος εκτός σχεδίου πόλεως προορίζεται από τη φύση του για αγροτική, κτηνοτροφική ή δασοκομική χρήση ή ως χώρος ψυχαγωγίας. Επομένως, για την επιβολή απαγόρευσης ή περιορισμών δομήσεως στις περιοχές αυτές δεν οφειλόταν αποζημίωση από το κράτος στο θιγόμενο ιδιοκτήτη ή εν πάση περιπτώσει η τυχόν αποζημίωση θα εκτιμάτο με βάση τις παραπάνω χρήσεις και όχι τη δυνατότητα δόμησης.

Η κατάσταση περιπλέκεται με τελευταίες αποφάσεις Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (AFFAIRE Z.A.N.T.E. - MARATHONISI A.E. c. GRÈCE 6.12.2007, AFFAIRE ANONYMOS TOURISTIKI ETAIRIA XENODOCHEIA KRITIS c. GRÈCE, 21.2.2008), το οποίο επιλήφθηκε με αφορμή απαγόρευση δόμησης που είχε επιβληθεί σε εκτός σχεδίου ιδιοκτησίες ξενοδοχειακών εταιρειών α) στη Ζάκυνθο με π.δ. με σκοπό την προστασία της θαλάσσιας χελώνας και β) στην Κρήτη με υπουργική απόφαση με σκοπό την προστασία αρχαιολογικού χώρου και τοπίου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

Το Δικαστήριο της ΕΣΔΑ δέχθηκε ότι σε ένα τομέα τόσο σύνθετο και δύσκολο όσο η χωροταξία, είναι φυσικό να αναγνωρίζεται στα κράτη μεγάλο περιθώριο εκτιμήσεως, προκειμένου αυτά να ασκήσουν την πολεοδομική τους πολιτική (Elia Srl. κατά Ιταλίας, Νο 37710/97, παρ. 48, CEDH 2001-IX), υπό την προϋπόθεση όμως ότι γίνονται σεβαστά τα περιουσιακά δικαιώματα του ιδιοκτήτη. Η νομολογία του ΣτΕ κρίθηκε ιδιαίτερα αυστηρή. Κατά το Δικαστήριο της ΕΣΔΑ, η εξομοίωση κάθε εκτός σχεδίου πόλεως ακινήτου με ακίνητο προοριζόμενο για αγροτική, κτηνοτροφική ή δασοπονική χρήση ή ως χώρος αναψυχής εισάγει ένα αμάχητο τεκμήριο που δεν λαμβάνει υπόψη του τις ιδιαιτερότητες κάθε εκτός σχεδίου πόλεως ακινήτου. Ειδικότερα, η αναφορά στον «προορισμό» ενός ακινήτου, σε έναν όρο αφ' εαυτού αόριστο και ακαθόριστο, δεν επιτρέπει στον εθνικό δικαστή

να λάβει υπόψη του το δίκαιο που ενδεχομένως διέπει in concreto το καθεστώς της εκμεταλλεύσεως του πριν την επιβολή των απαγορεύσεων. Στις περιπτώσεις που η κρίσιμη νομοθεσία δεν προβλέπει παρά την αγροτική του εκμετάλλευση, ο «προορισμός» του ακινήτου είναι πράγματι μόνο η γεωργία. Στις περιπτώσεις όμως που η κρίσιμη νομοθεσία προβλέπει ρητώς την οικοδομησιμότητα ενός ακινήτου, ο εθνικός δικαστής δεν μπορεί να μη λάβει υπόψη του αυτό το στοιχείο, επικαλούμενος απλώς τον «προορισμό» κάθε εκτός σχεδίου πόλεως ακινήτου.

Μετά από τις αποφάσεις αυτές τίθεται ζήτημα επανεξετάσεως τόσο της νομοθεσίας για την εκτός σχεδίου δόμηση, όσο και της νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας ως προς το χαρακτήρα των εκτός σχεδίου περιοχών ως μη οικιστικών. Εφόσον η νομοθεσία εξακολουθήσει να προβλέπει ως κανόνα το δομήσιμο των εκτός σχεδίου περιοχών, η θεμελίωση της νομολογίας των ελληνικών δικαστηρίων τίθεται, μέσω των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, υπό αμφισβήτηση: αναδεικνύεται η μεγάλη αντίφαση ανάμεσα αφενός στις διατάξεις του άρθρου 24 παρ. 2 του Συντάγματος, οι οποίες, όπως έχουν ερμηνευθεί από τα ελληνικά δικαστήρια, επιτρέπουν τη δόμηση μόνο σε περιοχές με εγκεκριμένο σχέδιο πόλεως, κατ' εξαίρεση δε σε περιοχές χωρίς σχέδιο, και αφετέρου στην κοινή νομοθεσία, η οποία ουσιαστικά θέτει ως κανόνα τη δόμηση στις εκτός σχεδίου περιοχές.

Η νομολογία του ΣτΕ θα βρεθεί μπροστά στο δίλημμα: α) Είτε να εμμείνει στη μέχρι τώρα θέση της, ότι δηλ. η ελληνική κοινή νομοθεσία δεν επιτρέπει κατά κανόνα τη δόμηση στις εκτός σχεδίου περιοχές, παρά το ότι το ΕΔΔΑ έκρινε διαφορετικά στο ζήτημα αυτό θεωρώντας ως κρίσιμο ζήτημα αν βάσει της προϊσχύουσας νομοθεσίας ήταν δομήσιμο το συγκεκριμένο ακίνητο, αναγνωρίζοντας περαιτέρω υποχρέωση αποζημίωσης, με συνεκτίμηση της βλάβης από την επιβολή απαγόρευσης ή σοβαρών περιορισμών στη δόμηση σε ακίνητα που ήταν δομήσιμα κατά την προϊσχύουσα νομοθεσία. Η εξέλιξη αυτή είναι ενδεχόμενο να οδηγήσει τη Διοίκηση στην αποχή από την επιβολή τέτοιων περιορισμών για να μην επιβαρύνεται με τις δαπάνες αποζημίωσης, με περαιτέρω συνέπεια την de jure υποβάθμιση της προστασίας των εκτός σχεδίου περιοχών. Ανάλογο φαινόμενο έχει παρατηρηθεί στις ρυμοτομικές απαλλοτριώσεις, όπου η Διοίκηση παραλείπει να αποζημιώνει τους θιγόμενους ιδιοκτήτες, με αποτέλεσμα τελικά οι χώροι που προορίζονται από το σχέδιο πόλεως ως κοινόχρηστοι (πλατείες, πράσινο κ.λπ.) να απελευθερώνονται και να οικοδομούνται. β) Είτε να θεωρήσει πλέον ως μη συνάδουσες προς τις διατάξεις

του άρθρου 24 παρ. 2 του Συντάγματος τις διατάξεις της κοινής νομοθεσίας, οι οποίες καθιστούν κανόνα τη δόμηση στις εκτός σχεδίου περιοχές. Να κρίνει δηλαδή ότι οι διατάξεις αυτές μετά την πάροδο τριάντα και πλέον ετών από την ψήφιση του Συντάγματος του 1975 και εννέα ετών από τη δημοσίευση του ν. 2742/1999 που προέβλεψε την έγκριση χωροταξικών σχεδίων, έχουν καταστεί αντισυνταγματικές. Σημειώνεται ότι με αποφάσεις του ΣτΕ έχει ήδη κριθεί ότι η εγκατάσταση βιομηχανικής ή βιοτεχνικής επιχειρήσεως είναι επιτρεπτή μόνον σε ειδικώς εκ των προτέρων καθορισμένες περιοχές και όχι σε όσες περιοχές απλώς και μόνον δεν απαγορεύεται ρητώς η συγκεκριμένη χρήση (2319/2002). Επίσης, ότι δεν είναι επιτρεπτή η χωροθέτηση εκτός σχεδίου πόλεως και οικισμών κύριων ξενοδοχειακών καταλυμάτων πριν εκδοθούν τα διατάγματα του άρθρου 24 του Ν. 1650/1986 που προβλέπουν θέσπιση ζωνών αναπτύξεως ξενοδοχείων ή αν δεν προβλέπονται από Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου (1163/2002), καθώς και ότι η εγκατάσταση μονάδος ιχθυοκαλλιέργειας, μόνο σε περιοχές που εκ των προτέρων και με βάση νόμιμα κριτήρια έχουν καθορισθεί ως περιοχές, προοριζόμενες για την ανάπτυξη της δραστηριότητας αυτής (2489/2006 Ολομ).

B. Η Χωροταξία και η Πολεοδομία ως μέσα αντιμετώπισης του προβλήματος

Η διαφύλαξη των βάσεων της ανθρώπινης ζωής, δηλαδή του εδάφους, των υδάτων, της ατμόσφαιρας, των δασών και του τοπίου, αποτελεί κεντρικό στόχο της χωροταξίας, αλλά και της πολεοδομίας. Η αναγωγή της διαφύλαξης των αγαθών αυτών σε βασική αρχή της χωροταξίας και της πολεοδομίας μέσω του σχεδιασμού σε εθνικό, ειδικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο θα αποτελούσε ασφαλώς ένα πρώτο βήμα.

Αυτό όμως δεν θα αρκούσε. Η έγκριση και του καλύτερου εθνικού χωροταξικού σχεδίου δεν συνιστά πανάκεια. Υπάρχουν παραδείγματα χωρών με πολύ καλές επιδόσεις στους τομείς αυτούς, οι οποίες δεν διαθέτουν αυστηρά, «δεσμευτικά» χωροταξικά σχέδια. Άλλωστε, με την ταχύτητα με την οποία μεταβάλλονται οι συνθήκες στην εποχή μας, η υιοθέτηση αυστηρού και ανελαστικού χωροταξικού σχεδιασμού, σε εθνική μάλιστα κλίμακα, είναι πιθανό να οδηγούσε σε αδιέξοδα. Το διακύβευμα κρίνεται σε όλες τις φάσεις: α) στη φάση του χωροταξικού σχεδιασμού, ο οποίος σε εθνικό επίπεδο δεν νομίζω ότι μπορεί να είναι άκαμπτος και λεπτομερειακός, αλλά θέτει γενικούς στόχους και συγκεκριμένες αρχές, οι οποίες

γίνονται όμως σεβαστές από τη διοίκηση στα επόμενα επίπεδα, β) στη φάση της πολεοδομικής νομοθεσίας, η οποία είναι επιβεβλημένο να αποκτήσει περιβαλλοντική ποιότητα σε ότι αφορά τις χρήσεις γης και τον οικοδομικό κανονισμό, αλλά και γ) στη φάση της εφαρμογής: η κεντρική και περιφερειακή κρατική διοίκηση, καθώς και η τοπική αυτοδιοίκηση πρέπει να διαχειριστούν το αντικείμενο της πολεοδομίας με υπευθυνότητα: να γνωρίσουν τις βασικές αρχές του πολεοδομικού σχεδιασμού, να κατανοήσουν την αξία των αρχών αυτών για την ποιότητα ζωής, να πιστέψουν σε αυτές, να τις υλοποιήσουν αξιοποιώντας τους ειδικούς επιστήμονες, να συντονίζονται μεταξύ τους και να ελέγχουν την εφαρμογή των σχετικών προβλέψεων³³.

Η ανάγκη εξισορρόπησης των διάφορων αντιτιθέμενων συμφερόντων, κάτι αναμφίβολα ιδιαίτερα δύσκολο στην κατάσταση που έχει δημιουργηθεί, δεν επιτρέπεται να οδηγεί σε εγκατάλειψη των θεμελιακών αρχών της χωροταξίας και της πολεοδομίας.

Βασική προϋπόθεση της προώθησης ενός σύγχρονου σχεδιασμού για την ολοκληρωμένη, ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη του ελληνικού χώρου, μιας ανάπτυξης που να αντέχει στο διεθνή ανταγωνισμό, είναι η προώθηση ενός σύγχρονου θεσμικού πλαισίου. Αυτό το θεσμικό πλαίσιο οφείλει να έχει διαχρονική ισχύ ενσωματώνοντας τις νέες αντιλήψεις και απαιτήσεις της χωροταξικής πολιτικής και υποστηρίζοντας οργανικά και λειτουργικά τους νέους στόχους και προτεραιότητες του χωροταξικού σχεδιασμού.

3.4 Σχετική Νομοθεσία

Η πρώτη συστηματική προσπάθεια για την έννοια του χωροταξικού σχεδιασμού (κατοχύρωση με το άρθρο 24 του Συντάγματος) άρχισε στις αρχές του 1980 με τη θέσπιση νέας νομοθεσίας, με το νόμο 1357/83 το γνωστό «Οικιστικό Νόμο» και κυρίως με την υλοποίηση συγκεκριμένων προγραμμάτων πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού, όπως ήταν η Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης, τα χωροταξικά σχέδια των νόμων, οι μελέτες για τις ζώνες οικιστικού ελέγχου.

³³ Κώστας Κουσουλής, Χωροταξικός Σχεδιασμός και Προστασία Φυσικού Περιβάλλοντος, Οκτώβριος 2008, www.nomosphysis.org.gr

Στη συνέχεια με την ψήφιση του Ν.1650/86 για την «Προστασία του Περιβάλλοντος», ξεκίνησαν νέα προγράμματα σχεδιασμού, με τις ειδικές χωροταξικές μελέτες, σε συνδυασμό με τις διατάξεις του νέου θεσμικού πλαισίου. Τα αποτελέσματα ήταν αξιοσημείωτα και θετικά, κυρίως γιατί υπήρχαν μαζικές θεσμοθετήσεις τέτοιων σχεδίων εκείνη την περίοδο. Συνεπώς, είχαμε και τα πολεοδομικά εργαλεία στα χέρια μας για να εφαρμόσουμε σωστά τον σχεδιασμό.

Επιπρόσθετα, το 1997 ψηφίστηκε ο Ν.2508 για την «Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των Πόλεων και Οικισμών της Χώρας και σχετικές ρυθμίσεις», όπου είχε ως στόχο την προστασία και αναβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος, τη μη ρυπαίνουσα πόλη και την σταθεροποίηση του πληθυσμού των αστικών κέντρων, με σκοπό την αντιμετώπιση της «αστικής εξάπλωσης. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι αποτέλεσε συνέχεια και ολοκλήρωση του «Οικιστικού Νόμου» 1337/1983.

Τέλος, ο Ν.2742/1999 για τον «Χωροταξικό Σχεδιασμό και Αειφόρο Ανάπτυξη και Άλλες Διατάξεις», με τον οποίο τέθηκε η αναγκαιότητα της θέσπισης θεμελιωδών αρχών και της θεσμοθέτησης σύγχρονων οργάνων, διαδικασιών και μέσων άσκησης χωροταξικού σχεδιασμού που προωθούν την αειφόρο και ισόρροπη ανάπτυξη, κατοχυρώνουν την παραγωγική και κοινωνική συνοχή και διασφαλίζουν την προστασία του περιβάλλοντος.

Έτσι, την περίοδο 1980-1999, το ΥΠΕΧΩΔΕ προσπάθησε να δώσει νόημα και αξία στη χωροταξία, τόσο με την εκπόνηση ολοκληρωμένων χωροταξικών σχεδίων για το σύνολο των νόμων της χώρας και την σύνταξη ευχών γενικής θεώρησης των περιφερειών της χώρας στα πλαίσια των αναπτυξιακών συνεδρίων των περιφερειών που έγιναν εκείνη την εποχή, όσο και με την εκπόνηση ειδικών χωροταξικών μελετών και τη θέσπιση ζωνών ελέγχου για πολλές περιοχές γύρω από αστικά κέντρα ή σε περιοχές που ήταν περιβαλλοντικά ευαίσθητες.

Ο χωροταξικός αυτός σχεδιασμός που επιτελέστηκε μέχρι σήμερα ανταποκρίθηκε στην ανάγκη άμεσης και επείγουσας κάλυψης των περιοχών εκείνων της χώρας, οι οποίες παρουσιάζουν έντονες και σύνθετες πιέσεις από ανθρωπογενείς δραστηριότητες. Παράλληλα, διαθέτουν ιδιαίτερα αξιόλογα στοιχεία φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Έτσι, ο σχεδιασμός αυτός περιορίστηκε σε μια χωροταξία, όπως λέγεται, μικρής κλίμακας.

Κεφάλαιο 4

Έρευνα της Μεταρρυθμιστικής Νομοθετικής Παραγωγής: η Περίπτωσης της Πολεοδομίας-Χωροταξίας και Προστασίας του Περιβάλλοντος

4.1. Μεθοδολογία της Έρευνας

Στο παρόν κεφάλαιο, εκτίθενται τα ευρήματα της έρευνας που διεξήχθη σε τέσσερα νομοθετήματα μεταρρυθμιστικών προσπαθειών στον τομέα της Πολεοδομίας-Χωροταξίας και Προστασίας του Περιβάλλοντος. Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η έρευνα του τρόπου νομοθέτησης των μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα. Μέσω της ανάλυσης των ποιοτικών και ποσοτικών χαρακτηριστικών των νομοθετημάτων, που εισάγουν μεταρρυθμίσεις στον τομέα της πολεοδομίας-χωροταξίας σε συνάρτηση με την προστασία του περιβάλλοντος, στοχεύουμε στην επεξήγηση των λόγων για τους οποίους οι κυρίαρχοι δρώντες στη διαδικασία της νομοθέτησης επιλέγουν τη χρήση γενικών ή ειδικών νόμων.

Κριτήριο για την επιλογή των τεσσάρων αυτών νόμων αποτέλεσε όχι το μέγεθός τους, αλλά το περιεχόμενό τους. Και ειδικότερα, η σπουδαιότητα των αλλαγών που επέφεραν στο ελληνικό πολεοδομικό-χωροταξικό σύστημα, καθώς και ο αριθμός των ατόμων που επηρεάστηκαν από τις αλλαγές που έλαβαν χώρα.

Γιατί η πολιτική εξουσία επιλέγει την έκδοση ειδικών ή γενικών νόμων; Τι ρόλο διαδραματίζει το πρόσωπο του εκάστοτε υπουργού Περιβάλλοντος, η συνοχή της Κυβέρνησης, η πραγματική και η αναμενόμενη διάρκεια ζωής της, το χρονικό σημείο που εκδίδεται ο νόμος; Εκδίδονται τα προβλεπόμενα ΠΔ και ΥΑ; Αν όχι για ποίο λόγο;

Τα παραπάνω είναι ορισμένα από τα ερωτήματα που επιχειρούμε να απαντήσουμε μέσα από τη μελέτη των τεσσάρων νομοθετημάτων, σε συνδυασμό με τη θεωρία μεταρρυθμίσεων και τη θεωρία για την επιλογή του τρόπου νομοθέτησης, όπως αυτές αναπτύχθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας.

Προκειμένου να δοθούν απαντήσεις στα ερωτήματα που ετέθησαν, αφού περιγράφεται -σε γενικές γραμμές- το περιεχόμενο εκάστου νομοθετήματος και το πολιτικοκοινωνικό κλίμα που επικρατούσε κατά τη συζήτηση και ψήφιση του στη Βουλή, παρατίθενται τα ποσοτικά και ποιοτικά του στοιχεία, όπως προέκυψαν από την διεξαχθείσα έρευνα

Πηγή έρευνας ήταν η βάση νομικών πληροφοριών «ΝΟΜΟΣ». Η έρευνα και οι μετρήσεις έγιναν σε κάθε άρθρο ξεχωριστά. Απαραίτητο ήταν να γίνει η επιλογή των δεικτών μέτρησης. Σε κάθε νόμο έγινε διάκριση ανάμεσα σε άρθρα αφηρημένου και συγκεκριμένου περιεχομένου³⁴ και στη συνέχεια μετρήθηκε ο αριθμός άρθρων συγκεκριμένου και αφηρημένου περιεχομένου και ο αριθμός λέξεων και παραγράφων του κάθε άρθρου. Επίσης μετρήθηκε ο αριθμός λέξεων του νόμου συνολικά. Έγινε υπολογισμός του ποσοστού % που καλύπτουν στο σύνολο του νόμου, τα άρθρα συγκεκριμένου, αφηρημένου περιεχομένου και οι άσχετες, προς το κύριο αντικείμενο του νόμου, διατάξεις (δείκτης μέτρησης ήταν ξανά ο αριθμός λέξεων).

Ακόμα, μετρήθηκε η προβλεπόμενη και τελικά εκδοθείσα ειδική νομοθετική ύλη [υπουργικές αποφάσεις (ΥΑ στο εξής) και προεδρικά διατάγματα (ΠΔ στο εξής)], Εντοπίζαμε κάθε φορά και τη χρονολογία έκδοσης αυτών, προκειμένου να διαπιστώσουμε τη χρονική απόσταση της ψήφισης του νόμου και της έκδοσης ΥΑ και ΠΔ. Έγινε διαχωρισμός σε ειδική νομοθετική ύλη που ήταν αναγκαίο να εκδοθεί για την εφαρμογή του νόμου και σε νομοθετική ύλη που υπόκειτο στη διακριτική ευχέρεια του αρμοδίου οργάνου, να εκδοθεί. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι μετρήθηκαν μόνο εξουσιοδοτικές διατάξεις για έκδοση πράξεων κανονιστικού περιεχομένου.

Πέραν των μετρήσεων, μελετήθηκαν οι Εισηγητικές Εκθέσεις των προς ψήφιση νομοσχεδίων και τα Πρακτικά Συνεδριάσεων Ολομέλειας της Βουλής. Με στόχο να οδηγηθούμε σε χρήσιμα συμπεράσματα για τον τρόπο νομοθετικής παραγωγής εξετάστηκαν παράγοντες όπως η εγγύτητα στο χρόνο των εκλογών, το ποσοστό εδρών της κυβερνητικής πλειοψηφίας, η εσωτερική συνοχή του κυβερνώντος κόμματος και η σύγκλιση προτιμήσεων ανάμεσα σε κυβέρνηση και αντιπολίτευση.

³⁴ Κριτήρια διάκρισης σε άρθρα γενικού και ειδικού περιεχομένου ήταν: η έκταση του άρθρου και ο αριθμός εξουσιοδοτικών διατάξεων. Άρθρα μεγάλης έκτασης και με λίγες εξουσιοδοτικές διατάξεις θεωρείτο ειδικού περιεχομένου και το αντίστροφο.

4.2 Χαρακτηριστικά Νόμων

A. Ν.1337/1983 (ΦΕΚ 33/Α/14.03.1983): «Περί επέκτασης των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις»

Το παρόν νομοθέτημα εισήχθηκε για συζήτηση και ψήφιση στην Ολομέλεια της Βουλής, κατά τον δεύτερο χρόνο διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, υπό την Πρωθυπουργία του Α. Παπανδρέου και την Υπουργία του Α.Τρίτση. Οι εκλογές του 1981, μετά από 2 συνεχόμενες τετραετίες διακυβέρνησης της Ν.Δ, έδωσαν στο ΠΑΣΟΚ την εντολή για το σχηματισμό κυβέρνησης με ποσοστό 48,06%, καταλαμβάνοντας, έτσι, 172 έδρες.

Ένας από τους πιο σημαντικούς θεσμούς που εισήγαγε ο παρών νόμος ήταν η πράξη εφαρμογής της πολεοδομικής μελέτης. Ο νομοθέτης του ν. 1337/1983 ανέθεσε στην πράξη εφαρμογής της πολεοδομικής μελέτης μια μείζονος σημασίας αποστολή, την πραγματοποίηση της πολεοδομικής εισφοράς σε γη και χρήμα που προέβλεψε το άρθρο 24 παρ. 3 του Συντάγματος του 1975. Κεντρικό περιεχόμενο της πράξης εφαρμογής είναι, σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 3 του εν λόγω νόμου, ο καθορισμός των τμημάτων που αφαιρούνται από τις ιδιοκτησίες ως εισφορά σε γη και προορίζονται να καταστούν κοινόχρηστοι χώροι, καθώς και χώροι προορισμένοι για την εξυπηρέτηση σκοπών κοινής ωφέλειας. Επομένως, η πράξη εφαρμογής περιέχει όλες τις ρυθμίσεις που είναι αναγκαίες για την εφαρμογή της πολεοδομικής μελέτης.

Ποσοτικά Χαρακτηριστικά

Ο νόμος αυτός αποτελείται από τρία Κεφάλαια: Κεφάλαιο Α «Επεκτάσεις σχεδίων πόλεων», Κεφάλαιο Β «Αυθαίρετες κατασκευές» και Κεφάλαιο Γ «Διάφορες άλλες πολεοδομικές ρυθμίσεις» και 44 άρθρα. Από τα 44 Άρθρα, τα 22 είναι αορίστου περιεχομένου και καταλαμβάνουν το 50% του συνόλου των άρθρων, ενώ τα 22 συγκεκριμένου περιεχομένου με ποσοστό 50% επί του συνολικού αριθμού των άρθρων. Προβλέπονται 32 Προεδρικά Διατάγματα, εκ των οποίων έχουν εκδοθεί 21 , και 21 Υπουργικές Αποφάσεις, όπου έχουν εκδοθεί οι 14. Τέλος, ο αριθμός λέξεων του νόμου ήταν 15971.

NOMOS 1337/1997	Σύνολο άρθρων	Ποσοστό επί του συνόλου του άρθρου	Σύνολο λέξεων	Ποσοστό επί του συνόλου των λέξεων	Σελίδες Νόμου
Άρθρα Αορίστου Περιεχομένου	21	47,73%	6585	41,23%	-
Άρθρα Συγκεκριμένου Περιεχομένου	23	52.27%	9386	58,77%	-
Λοιπές Διατάξεις	-	-	-	-	-
Σύνολο	44	100%	15971	100%	16

	Προβλεπόμενα δευτερογενή Διοικητικά μέτρα ΠΔ , ΚΥΑ , ΥΑ	Εκδοθέντα δευτερογενή Διοικητικά μέτρα ΠΔ , ΚΥΑ , ΥΑ
NOMOS 1337/1997	37 (ΠΔ), 21(ΥΑ)	21 (ΠΔ), 14 (ΥΑ) ³⁵

³⁵ Μετά από προσθήκες, τροποποιήσεις και αντικαταστάσεις παραγράφων και άρθρων έχουν προκύψει 15 ΥΑ, εκ των οποίων εκδόθηκαν και οι 15.

Β. Νόμος 1650/1986 (ΦΕΚ 160/Α/16.10.1986) : «Για την Προστασία του Περιβάλλοντος»

Το παρόν νομοθέτημα εισήχθη για συζήτηση και ψήφιση στην Ολομέλεια της Βουλής, κατά τον πρώτο χρόνο διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, υπό Πρωθυπουργία του Α. Παπανδρέου και την Υπουργία του Ε. Κουλουμπή. Οι εκλογές του 1985 έδωσαν στο ΠΑΣΟΚ, για δεύτερη συνεχή τετραετία, την εντολή για το σχηματισμό κυβέρνησης με ποσοστό 45,82%, καταλαμβάνοντας 161 έδρες.

Σκοπός της ψήφισης του παρόντος νόμου, αποτελεί η θέσπιση θεμελιωδών κανόνων και η καθιέρωση κριτηρίων και μηχανισμών για την προστασία του περιβάλλοντος, ώστε να μπορεί ο άνθρωπος να ζει σε υψηλής ποιότητας περιβάλλον. Ενώ, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής και αναπτυξιακής διαδικασίας της πολιτικής.

Ενώ μια από τις βασικές επιδιώξεις είναι η προστασία του εδάφους και η λήψη των αναγκαίων μέτρων, ώστε οι χρήσεις του να γίνονται σύμφωνα με τις φυσικές του ιδιότητες και την παραγωγική του ικανότητα. Καθώς, επίσης, και η ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών στα θέματα της προστασίας του περιβάλλοντος μέσα από τη σωστή πληροφόρηση και εκπαίδευση.

Ποσοτικά Χαρακτηριστικά

Ο παρόν νόμος αποτελείται από 7 Κεφάλαια (Κεφ. Α) και 33 Άρθρα. Από τα 33 Άρθρα, τα 15 είναι αορίστου περιεχομένου και καταλαμβάνουν το 45,45% του συνόλου των άρθρων, ενώ τα 18 συγκεκριμένου με ποσοστό 54,55% επί του συνολικού αριθμού των άρθρων. Επομένως, πρόκειται για ειδικό νόμο. Προβλέπονται 15 Προεδρικά Διατάγματα, εκ των οποίων έχουν εκδοθεί μόλις τα 3, και 66 Υπουργικές Αποφάσεις, όπου έχουν εκδοθεί 30. Τέλος, ο αριθμός λέξεων του νόμου ήταν 14310.

NOMOS 1650/1986	Σύνολο άρθρων	Ποσοστό επί του συνόλου του άρθρου	Σύνολο λέξεων	Ποσοστό επί του συνόλου των λέξεων	Σελίδες Νόμου
Άρθρα Αορίστου Περιεχομένου	15	45,45%	4817	33,66%	-
Άρθρα Συγκεκριμένου Περιεχομένου	18	54,55%	9493	66,34%	-
Λοιπές Διατάξεις	-	-	-	-	-
Σύνολο	33	100%	14310	100%	16

	Προβλεπόμενα δευτερογενή Διοικητικά μέτρα ΠΔ , ΥΑ	Εκδοθέντα δευτερογενή Διοικητικά μέτρα ΠΔ , ΥΑ
NOMOS 1650/1986	15 (ΠΔ), 66(ΥΑ)	3 (ΠΔ), 30 (ΥΑ)

Γ. Νόμος 2508/1997 (ΦΕΚ 124/Α/13.06.1997): «Περί Βιώσιμης Οικιστικής Ανάπτυξης Πόλεων και Οικισμών της Χώρας»

Το παρόν νομοθέτημα εισήχθη για συζήτηση και ψήφιση στην Ολομέλεια της Βουλής, κατά τον πρώτο χρόνο διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, υπό την Υπουργία του Κ. Λαλιώτη. Οι εκλογές του 1996 έδωσαν στο ΠΑΣΟΚ την εντολή για το σχηματισμό κυβέρνησης με ποσοστό 41,49%, καταλαμβάνοντας 162 έδρες. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο Κ. Σημίτης ηγήτο υπό την προεδρεία του Κόμματος, καθώς διαδέχθηκε τον Α.Παπανδρέου.

Το ψηφισθέν νομοσχέδιο θέτει ως στόχο την προστασία και αναβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος, το οποίο αποτελεί τη βασική παράμετρο του πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού αλλά και βασική ανάγκη για την ποιότητα της ζωής των πολιτών και έρεισμα για τη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων και των οικισμών. Επιπλέον, μέσω του νόμου επιδιώκεται μια μη ρυπαίνουσα πόλη, η οποία θα προλαμβάνει τη ρύπανση του αστικού της χώρου, ενώ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη «λελογισμένη ανάπτυξη» του αστικού χώρου, για να σταθεροποιηθεί ο πληθυσμός των αστικών κέντρων, ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της αστικής εξάπλωσης. Ειδική σημασία και προτεραιότητα προσελκύει η "καρδιά" της πόλης, το κέντρο της και ιδιαίτερα ο ιστορικός της πυρήνας, αλλά και οι συστηματικές παρεμβάσεις σε περιοχές "ghetto", σε περιοχές "υπνωτήρια" και σε ποικίλου βαθμού εστίες "αστικής παρακμής".

Σε άμεση συσχέτιση με τους προαναφερθέντες στόχους τίθεται και η ανάδειξη της "κοινωνικής συνοχής" της πόλης. Στόχος που σηματοδοτεί την ανάγκη τα προβλήματα των φτωχότερων και μειονεκτικότερων περιοχών να τύχουν ιδιαίτερης έμφασης και προτεραιότητας. Αλλά και τα ζητήματα της ενδυνάμωσης του κοινωνικού ιστού και του κοινωνικό-πολιτιστικού εξοπλισμού της πόλης στο σύνολό τους οφείλουν να προσελκύσουν σημαντικές επενδύσεις σε μια εποχή που διογκώνονται τα περιστατικά βίας και αποξένωσης στα αστικά μας κέντρα.

Ποσοτικά Χαρακτηριστικά

Ο παρόν νόμος αποτελείται από 3 Κεφάλαια (Κεφ. Α «Κατευθυντήριες Αρχές και Βασικές Διατάξεις ανά Επίπεδο Πολεοδομικού Σχεδιασμού», Κεφ. Β «Αναπλάσεις Αναμορφώσεις και Σχετικές Ρυθμίσεις», Κεφ. Γ «Επεκτάσεις Πολεοδομικών Σχεδίων και Ειδικότερες Πολεοδομικές Ρυθμίσεις».) και 33 Άρθρα.

Από τα 33 Άρθρα, τα 8 είναι αορίστου περιεχομένου (25,25% επί του συνόλου των άρθρων), ενώ τα 25 συγκεκριμένου (75,76% επί του συνόλου των άρθρων). Επομένως, πρόκειται για ειδικό νόμο. Προβλέπονται 16 Προεδρικά Διατάγματα, εκ των οποίων έχουν εκδοθεί μόλις τα 3, και 32 Υπουργικές Αποφάσεις, όπου έχουν εκδοθεί μόλις 10. Τέλος, ο αριθμός λέξεων του νόμου ήταν 27502.

NOMOS 2508/1997	Σύνολο άρθρων	Ποσοστό επί του συνόλου του άρθρου	Σύνολο λέξεων	Ποσοστό επί του συνόλου των λέξεων	Σελίδες Νόμου
Άρθρα Αορίστου Περιεχομένου	8	24,24%	2998	10,90%	-
Άρθρα Συγκεκριμένου Περιεχομένου	25	75,76%	24504	89,1%	-
Λοιπές Διατάξεις	-	-	-	-	-
Σύνολο	33	100%	27502	100%	40

	Προβλεπόμενα δευτερογενή Διοικητικά μέτρα ΠΔ , ΥΑ	Εκδοθέντα δευτερογενή Διοικητικά μέτρα ΠΔ , ΥΑ
NOMOS 2508/1997	16 (ΠΔ), 32 (ΥΑ)	3 (ΠΔ), 10 (ΥΑ)

Δ. Νόμος 2742/1999 (ΦΕΚ 207/Α/07.10.1999): «Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αειφόρος Ανάπτυξη και άλλες διατάξεις»

Το παρόν νομοθέτημα εισήχθηκε για συζήτηση και ψήφιση στην Ολομέλεια της Βουλής, κατά το τελευταίο εξάμηνο διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, υπό την Υπουργία του Κ. Λαλιώτη. Οι εκλογές του 1996 έδωσαν στο ΠΑΣΟΚ την εντολή για το σχηματισμό κυβέρνησης με ποσοστό 41,49%, κατέχοντας 162 έδρες.

Οι στόχοι που τίθενται σε αυτόν τον νόμο είναι οι εξής:

- Η ανάδειξη του Χωροταξικού Σχεδιασμού ως πλαισίου ενίσχυσης και ανάδειξης της ποικιλότητας και πολυμορφίας του εθνικού χώρου, ισόρροπης διάχυσης της ανάπτυξης και προώθησης της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, καθώς και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού χώρου στο διεθνές και ευρωπαϊκό περιβάλλον. Προσπαθώντας έτσι να εξασφαλίσει την προώθηση μιας ολοκληρωμένης χωροταξικής στρατηγικής για τον ελληνικό χώρο και να υλοποιήσει έμπρακτα τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.
- Η συλλογική δράση και η κοινή ευθύνη για τη διαμόρφωση και την αποτελεσματική εφαρμογή του Χωροταξικού Σχεδιασμού. Σύμφωνα με το στόχο αυτό, η επιτυχής σύλληψη και εφαρμογή μιας πολιτικής για την ολοκληρωμένη και βιώσιμη του ελληνικού χώρου δεν μπορεί να περιορίζεται στο πλαίσιο του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων. Απαιτεί μια ευρύτερη και ενεργή ανάμιξη όλων των Υπουργείων με συναφείς αρμοδιότητες, των περιφερειακών αρχών και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, αλλά και των εκπροσώπων της επιστήμης, της κοινωνίας και της οικονομίας. Βασική επιλογή του σχεδίου νόμου είναι ότι η προώθηση μιας επιτυχημένης πολιτικής για την ανάπτυξη και τη συνοχή του ελληνικού χώρου προϋποθέτει ένα διαρκή και θεσμοθετημένο συντονισμό της δράσης των δημόσιων φορέων, των οποίων οι πολιτικές έχουν άμεσες ή έμμεσες χωρικές επιπτώσεις, καθώς και μια συστηματική και ευρεία διαδικασία ενημέρωσης, διαλόγου και συμμετοχής των δυνάμεων της κοινωνίας και της οικονομίας για τη συμβολή τους στην αποτελεσματική εφαρμογή των εθνικών και περιφερειακών στρατηγικών χωροταξικών επιλογών.

- Η διεύρυνση, ο εμπλουτισμός και η ανανέωση των εργαλείων και μηχανισμών άσκησης χωροταξικού σχεδιασμού. Είναι παραδεκτό ότι τα παραδοσιακά εργαλεία κανονιστικού περιεχομένου που μπορούν να ανταποκριθούν σε ορισμένες κλίμακες και στόχους χωροταξικού σχεδιασμού (π.χ. ζώνες προστασίας και ανάδειξης φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς) έχουν τα όρια τους.
- Η διασφάλιση ενός δυναμικού και ευέλικτου χωροταξικού σχεδιασμού, που να μπορεί να εγγυηθεί την έγκαιρη και αξιόπιστη παρακολούθηση των χωρικών εξελίξεων σε ευρωπαϊκό, δια-περιφερειακό και ενδο-περιφερειακό επίπεδο και τη δυνατότητα προσαρμογής του στις συνεχώς μεταβαλλόμενες ανάγκες και δεδομένα.
- Η κατοχύρωση της ασφάλειας δικαίου και της αρχής της εμπιστοσύνης στη χωροθέτηση ιδιωτικών και δημόσιων έργων και δραστηριοτήτων. Βασική εκδήλωση των αρχών αυτών στο σχέδιο νόμου είναι η κατοχύρωση της σχεδιασμένης χωροθέτησης των μεμονωμένων έργων και δραστηριοτήτων αλλά και των οργανωμένων περιοχών ανάπτυξης δραστηριοτήτων (π.χ. ΒΙ.ΠΕ., Π.Ο.Τ.Α. κ.λπ.), με βάση τις στρατηγικές κατευθύνσεις των εγκεκριμένων περιφερειακών πλαισίων χωροταξικού σχεδιασμού και βιώσιμης ανάπτυξης και των τυχόν εξειδικεύσεών τους σε επί μέρους σχέδια χρήσεων γης (άρθρα 10 και 14).
- Η υποστήριξη, μέσω του χωροταξικού σχεδιασμού, της διοικητικής και οικονομικής ανασυγκρότησης της χώρας.

Ποσοτικά Χαρακτηριστικά

Ο παρόν νόμος αποτελείται από 6 Κεφάλαια (Κεφ. Α «Στόχοι και Κατευθυντήριες Αρχές του Χωροταξικού Σχεδιασμού», Κεφ. Β «Όργανα Χωροταξικού Σχεδιασμού», Κεφ. Γ «Μέσα Χωροταξικού Σχεδιασμού», Κεφ. Δ «Μηχανισμοί Εφαρμογής, Ελέγχου και Υποστήριξης του Χωροταξικού Σχεδιασμού», Κεφ. Ε « Διοίκηση και Διαχείριση Προστατευόμενων Περιοχών»και Κεφ. ΣΤ «Μεταβατικές, Καταργούμενες και Τελικές Διατάξεις») και 29 Άρθρα. Από τα 29 Άρθρα, τα 12 είναι αορίστου περιεχομένου (41,38% του συνόλου των άρθρων), ενώ τα 17 συγκεκριμένου (58,62% επί του συνόλου των άρθρων). Επομένως, πρόκειται

για ειδικό νόμο. Προβλέπονται 9 Προεδρικά Διατάγματα, εκ των οποίων έχουν εκδοθεί μόλις τα 2, και 36 Υπουργικές Αποφάσεις, όπου έχουν εκδοθεί ακριβώς οι μισές (16). Τέλος, ο αριθμός λέξεων του νόμου ήταν 25474.

NOMOS 2742/1999	Σύνολο άρθρων	Ποσοστό επί του συνόλου του άρθρου	Σύνολο λέξεων	Ποσοστό επί του συνόλου των λέξεων	Σελίδες Νόμου
Άρθρα Αορίστου Περιεχομένου	12	41,38%	3226	12,66%	-
Άρθρα Συγκεκριμένου Περιεχομένου	17	58,62%	22248	87,34%	-
Λοιπές Διατάξεις	-	-	-		-
Σύνολο	29	100%	25474	100%	40

	Προβλεπόμενα δευτερογενή Διοικητικά μέτρα ΠΔ , ΥΑ	Εκδοθέντα δευτερογενή Διοικητικά μέτρα ΠΔ , ΥΑ
NOMOS 2742/1999	9 (ΠΔ) , 32 (ΥΑ)	2 (ΠΔ) , 16 (ΥΑ)

Συμπεράσματα

Η πρώτη συστηματική προσπάθεια χωροταξικού σχεδιασμού άρχισε στις αρχές της δεκαετίας του '80 με τη θέσπιση νέας νομοθεσίας (ν. 1337/1983) και κυρίως με την υλοποίηση συγκεκριμένων προγραμμάτων πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού (ΕΠΑ, Χωροταξικά σχέδια Νομών, μελέτες για τις Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου κ.λπ.). Στη συνέχεια με την ψήφιση του νόμου για την Προστασία του Περιβάλλοντος (ν. 1650/1986) ξεκίνησαν νέα προγράμματα σχεδιασμού με τις Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες (Ε.Χ.Μ.) σε συνδυασμό και με τις διατάξεις του νέου θεσμικού πλαισίου. Ενώ, ακολούθησαν οι νόμοι ν. 2508/1997 για την «Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη πόλεων και οικισμών της χώρας» και ν. 2742/1999 για τον «Χωροταξικός σχεδιασμός και Αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις», οι οποίοι προσπάθησαν να συμπληρώσουν του δύο προαναφερόμενους νόμους.

Κύρια διαπίστωση της μελέτης που έλαβε χώρα στην παρούσα εργασία, είναι το γεγονός της ύπαρξης ελλείμματος υλοποίησης πολλών μεταρρυθμιστικών προσπαθειών. Μέσω της ανάλυσης των προαναφερόμενων νόμων, έγινε μια προσπάθεια διάκρισης των χαρακτηριστικών της μεταρρυθμιστικής νομοθετικής παραγωγής στον τομέα της πολεοδομίας-χωροταξίας και προστασίας του περιβάλλοντος, αλλά και επισήμανσης του βαθμού που οι εκάστοτε νομοθετικές πρωτοβουλίες δεν εφαρμόστηκαν, αφού πρώτα εξεταστούν ορισμένες βασικές παράμετροι.

Η έρευνα που διεξήχθη σε 4 σημαντικά νομοθετήματα που αφορούν τον πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό, οδήγησε σε χρήσιμες διαπιστώσεις σχετικά με τα χαρακτηριστικά της νομοθετικής παραγωγής. Αξιοσημείωτο, είναι το γεγονός ότι λήφθηκε υπόψη ο αριθμός λέξεων των άρθρων, το σύνολο λέξεων κάθε νόμου, ο αριθμός άρθρων συγκεκριμένου και αφηρημένου περιεχομένου, καθώς και ο αριθμός προβλεπόμενων και εκδοθέντων υπουργικών αποφάσεων και προεδρικών διαταγμάτων,

Αρχικά, πρέπει να επισημανθεί ότι ως βασικός παίκτης αρνησικυρίας στο ελληνικό πολιτικό σύστημα αναδεικνύεται η Κυβέρνηση. Η Κυβέρνηση ορίζει ουσιαστικά τη νομοθετική ατζέντα και είναι ο ισχυρός παίκτης στη φάση σχεδιασμού μιας πολιτικής. Ωστόσο, η χαμηλή αποτελεσματικότητα των μεταρρυθμίσεων είναι συνδεδεμένη κατά κύριο λόγο, με το ότι τα κυβερνώντα κόμματα, παρότι έχουν θέση μοναδικού αρνησικυρού δρώντος, έχουν άλλες φορές χαμηλή εσωτερική συνοχή και

άλλες εμφανίζουν έλλειψη προσήλωσης στη μεταρρύθμιση που σχεδίασαν. Ένας πρόσθετος παράγοντας της χαμηλής αποτελεσματικότητας αποτελεί η αξιωματική αντιπολίτευση, η οποία εμφανίζεται συστηματικά αντίθετη στις ακολουθούμενες μεταρρυθμίσεις.

Η δράση και άλλων αρνησίκυρων δρώντων, όπως της διοίκησης, όταν λειτουργεί αυτόνομα και της δικαιοσύνης, όταν διαφωνεί με την σχεδιαζόμενη μεταρρύθμιση είναι δυνατό να επιτύχουν παρακώλυση των μεταρρυθμίσεων στο στάδιο της εφαρμογής τους. Το τελευταίο, όμως, θα συμβεί μόνο στην περίπτωση που κυβέρνηση και αξιωματική αντιπολίτευση παρουσιάζουν αδυναμίες στη συστηματική προώθηση των μεταρρυθμίσεων.

Αναφορικά με το χρονικό διάστημα που επιλέγει η Κυβέρνηση να λάβει νομοθετικές πρωτοβουλίες με στόχο την προώθηση μεταρρυθμίσεων, προκύπτει από την έρευνα ότι το εκάστοτε κυβερνών κόμμα (που στην περίπτωσή μας, στην ψήφιση των προς μελέτη νόμων, είναι το ΠΑ.ΣΟ.Κ, αλλά με διαφορετικούς αρχηγούς κόμματος: το 1983 και 1986 τον Α. Παπανδρέου και το 1997 και 1999, τον διάδοχό του, Κ. Σημίτη), που επιδίωκε την εφαρμογή μεταρρυθμιστικών νόμων, έφερε τα σχετικά νομοσχέδια στη Βουλή προς ψήφιση στην αρχή της κοινοβουλευτικής θητείας. Συγκεκριμένα, τον πρώτο χρόνο διακυβέρνησης.

Οι εξεταζόμενοι νόμοι, ήταν όλοι συγκεκριμένοι. Από την έρευνα προέκυψε ότι οι εν λόγω νόμοι στην πλειοψηφία τους ψηφίστηκαν στην αρχή της κοινοβουλευτικής περιόδου, με εξαίρεση τον ν.2742/1999, ο οποίος ψηφίστηκε στο τέλος της κοινοβουλευτικής θητείας. Το γεγονός ότι οι συγκεκριμένοι νόμοι ψηφίζονται στην αρχή της περιόδου διακυβέρνησης, δείχνει την τάση της εκάστοτε Κυβέρνησης να θεσπίζει συγκεκριμένους μεταρρυθμιστικούς νόμους, ώστε να δώσει την ευχέρεια να δοκιμαστούν σε ευνοϊκές ενδεχομένως συνθήκες, στοχεύοντας στη μεγαλύτερη πιθανότητα υλοποίησης αυτών.

Όσον αφορά τις κατ' εξουσιοδότηση νομοθετικές διατάξεις³⁶ παρατηρήθηκαν τα ακόλουθα συμπεράσματα. Αρχικά, διατάξεις νόμων δεν τέθηκαν σε εφαρμογή, διότι σημαντικός αριθμός των προβλεπόμενων ΠΔ και ΥΑ δεν εκδόθηκαν. Στην πλειονότητα των διατάξεων παρεχόταν εξουσιοδότηση προς έκδοση υπουργικών αποφάσεων, ενώ πολύ μικρότερος ήταν ο αριθμός των εξουσιοδοτήσεων προς έκδοση προεδρικών διαταγμάτων. Συνολικά, και στα 4 νομοθετήματα, υπήρχαν

³⁶ Υπουργικές αποφάσεις και Προεδρικά διατάγματα

εξουσιοδοτικές διατάξεις προς έκδοση, 77 ΠΔ έναντι 151 ΥΑ. Αυτό συμβαίνει, διότι, τίθεται ως στόχος ο περιορισμός της εξουσίας ενός εξωνομοθετικού παίκτη αρνησικυρίας, του ΣτΕ, το οποίο κατά τον έλεγχο προεδρικών διαταγμάτων, μπορεί να αποκλίνει της ερμηνείας που επιθυμεί η εκτελεστική εξουσία. Συνεπώς, μειώνεται και η δυνατότητα του ανώτατου δικαστηρίου της χώρας να επηρεάσει δια της κρίσης του, ως προς τα προεδρικά διατάγματα, την εφαρμογή των νόμων.

Επιπρόσθετα, η μέτρηση της ειδικής νομοθετικής ύλης καθίστατο ενίοτε δύσκολη, διότι ήρθαμε αντιμέτωποι με το εξής πρόβλημα: στο προοίμιο των υπουργικών αποφάσεων οι εξουσιοδοτήσεις αναφερόταν συχνά σε νόμο ή γενικά σε άρθρο και όχι σε συγκεκριμένη παράγραφο ή εδάφιο. Ωστόσο, σύμφωνα με Πρωθυπουργική εγκύκλιο για την καλή νομοθέτηση (Υ190/2006), θα πρέπει να δίδεται ιδιαίτερη σημασία στο προοίμιο των κανονιστικών πράξεων, όπου είναι απαραίτητο να αναφέρονται μόνο οι συγκεκριμένες εξουσιοδοτικές διατάξεις και να αποφεύγεται η γενική αναφορά σε νόμους.

Η αλλαγή της κοινοβουλευτικής ομάδας, μετά από κάθε εκλογική αναμέτρηση, συνεπαγόταν τροποποιήσεις, αντικαταστάσεις, καταργήσεις νόμων. Σε αρκετές περιπτώσεις οι νόμοι χαρακτηρίζονταν από τροποποιήσεις, αντικαταστάσεις, καταργήσεις άρθρων, γεγονός που σημαίνει ότι δεν μπορούν να αποδώσουν ορισμένες καινοτομίες που εισάγονται. Επίσης, επειδή δεν έχουν διακομματική συναίνεση και είναι προσωποπαγώς ταυτισμένες με τον εμπνευστή υπουργό τους, οι μεταρρυθμίσεις ακυρώνονται ή αλλάζουν όταν μετασχηματίζεται η κυβέρνηση με νέους υπουργούς, κάτι που γίνεται πάρα πολύ συχνά στην Ελλάδα³⁷, και το παρατηρήσαμε στην ανάλυση των νόμων μας.

Έτσι, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η εκάστοτε Κυβέρνηση, που αποτελεί τον βασικό παίκτη αρνησικυρίας, φαίνεται να μην έχει μια επεξεργασμένη πολιτική και μια σταθερή κατεύθυνση για τον πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό. Ενώ, επιχειρεί σε μικρό χρονικό διάστημα να πετύχει άμεσους, κυρίως στόχους, εισάγοντας ad hoc ρυθμίσεις αποσπασματικού χαρακτήρα. Τοιουτοτρόπως, η ύπαρξη ισχυρών πλειοψηφιών και κυβερνητικής σταθερότητας οδηγεί τις κυβερνήσεις σε εφησυχασμό και χαλαρή παρακολούθηση της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων.

Εν κατακλείδι, εκείνο που λείπει δεν είναι τόσο οι λογικές εκτιμήσεις, οι εύστοχες επισημάνσεις και οι ορθές προτάσεις. Απαιτείται υπεύθυνη πολιτική

³⁷Μακροδημήτρης,(1992), Η Οργάνωση της Κυβέρνησης,, σελ.90-113.

βούληση, ακομμάτιστες και γενναίες αποφάσεις. Σε κάθε περίπτωση αυτό που χρειάζεται είναι μια συνεπής μεταρρυθμιστική πολιτική ηγεσία, ταγμένη να παρακολουθεί και να ελέγχει όλα τα στάδια της μεταρρύθμισης. Η σημασία του παράγοντα αυτού φάνηκε και μέσα από την έρευνα που διεξήχθη. Υλοποίηση των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών υπήρξε, σε όσες περιπτώσεις επικράτησε η ισχυρή πολιτική βούληση.

Το προφίλ των επιδόσεων του ελληνικού πολιτικού συστήματος ως προς τις προωθούμενες μεταρρυθμίσεις είναι ιδιαίτερος χαμηλό. Η έλλειψη δραστικών αλλαγών είναι συνάρτηση των παρακάτω χαρακτηριστικών³⁸:

- Κυβερνώντα κόμματα, που δρουν ως μοναδικός αρνησίκυρος δρών, αλλά διαθέτουν χαμηλή εσωτερική συνοχή και έλλειψη προσήλωσης στις προωθούμενες μεταρρυθμίσεις.
- Συνακόλουθα, εφησυχασμός και χαλαρή παρακολούθηση στο στάδιο της υλοποίησης των μεταρρυθμίσεων από κυβερνήσεις που –παρ’ όλα αυτά– διέθεταν ισχυρές κοινοβουλευτικές πλειοψηφίες.
- Χαμηλή μεταρρυθμιστική συναίνεση από την πλευρά της αξιωματικής αντιπολίτευσης, η οποία τηρεί στάση συστηματικής άρνησης.
- Διαρκώς αυξανόμενη νομοθετική δραστηριότητα, που εξειδικεύεται μέσω έκδοσης Προεδρικών Διαταγμάτων και Υπουργικών Αποφάσεων, με συνέπεια να ενισχύεται ο παρεμβατικός ρόλος Διοίκησης – Δικαιοσύνης, δίνοντας την ευκαιρία για ανάπτυξη «συνασπισμών αντιμεταρρύθμισης», που αντιστρατεύονται δηλαδή τις προωθούμενες αλλαγές.

Επομένως, στη μεταπολιτευτική Ελλάδα δεν είναι η δυσκίνητη και αντιπαραγωγική «μαύρη τρύπα» της Δημόσιας Διοίκησης που «καταπίνει» τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες. Το εγγενές πρόβλημα εμφανίζεται στα ελλειπτικά μεταρρυθμιστικά χαρακτηριστικά των πολιτικών ηγεσιών.

Έτσι, βάσει των όσων προαναφέρθηκαν, διαπιστώνουμε ότι το σύνολο των επί μέρους αυτών νομοθετημάτων και διατάξεων, παρά τον ιστορικό ρόλο που επιτέλεσε σε διάφορες φάσεις εξέλιξης του σχεδιασμού του χώρου από το 1975 και μετά, δεν μπορεί να συγκροτήσει σε στέρεη νομική, επιστημονική και λειτουργική βάση, ένα συνεκτικό θεσμικό πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού. Ένα συνεκτικό θεσμικό

³⁸ Αλεξόπουλος Ν., «Η μεταρρύθμιση των πολιτικών και του κράτους και ο ρόλος της Δημόσιας Διοίκησης», , σελ. 15-16.

πλαίσιο, που να απαντά θετικά και ολοκληρωμένα στις σημερινές προκλήσεις και αναγκαιότητες χάραξης και εφαρμογής χωροταξικής πολιτικής

Βιβλιογραφία

- ✓ Αλεξόπουλος, Νεκτάριος (2004): “Veto players στο ελληνικό πολιτικό σύστημα”, στο: Κοντογιώργης, Γιώργος, Κ. Λάβδας, Μαρία Μενδρινού, Δ. Χρυσόχου (2004): Τριάντα χρόνια δημοκρατία, Το πολιτικό σύστημα της τρίτης ελληνικής δημοκρατίας (1974-2004). Αθήνα: Κριτική.
- ✓ Αλεξόπουλος, Νεκτάριος (2005): Η μεταρρύθμιση των πολιτικών του κράτους και ο ρόλος της δημόσιας διοίκησης. Ανάτυπο από τα πρακτικά του 1^{ου} συνεδρίου Διοικητικών επιστημών 2005, <http://www.arisalexopoulos.gr/kefalaiasebiblia.htm>.
- ✓ Alexopoulos, Aris (υπό έκδοση): “Greece: Government as the dominant player”, στο: Rasch & Tsebelis: The Role of Governments in Legislative Agenda Setting, London: Routledge (υπό έκδοση), <http://www.arisalexopoulos.gr/kefalaiasebiblia.htm>.
- ✓ Ελληνικό Σύνταγμα
- ✓ Εισηγητική έκθεση ν. 1337/1983
- ✓ Εισηγητική έκθεση ν. 1650/1986
- ✓ Εισηγητική έκθεση ν. 2508/1997
- ✓ Εισηγητική έκθεση ν. 2742/1999
- ✓ Huber, John D. & Shipan, Charles R. (2002): Deliberate discretion?: The institutional foundations of bureaucratic autonomy. Cambridge: Cambridge University Press.
- ✓ Kingdon J., Agendas, Alternatives, and Public Policies, Little Brown, Boston 1984
- ✓ Lavdas, Kostas (2005): “Interest groups in disjointed corporatism: Social dialogue in Greece and European ‘competitive corporatism’”, West European politics, 28:2, pp. 297-316.
- ✓ Μακρυδημήτρης,(1992), Η Οργάνωση της Κυβέρνησης, Αθήνα-Κομοτηνή, εκδόσεις Σάκκουλα.
- ✓ Πρακτικά επιτροπών ν. 1337/1983
- ✓ Πρακτικά επιτροπών ν. 1650/1986
- ✓ Πρακτικά επιτροπών ν. 2508/1997
- ✓ Πρακτικά επιτροπών ν. 2742/1999

- ✓ Roberts N., [Innovation Legislative, Judicial and Management design], Public management reform and innovation, University of Alabama Press, 1999.
- ✓ Τσεμπελής, Γιώργος, Λήψη Αποφάσεων στα Πολιτικά Συστήματα: Αρνησικυριοί Παίκτες, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, ειδική έκδοση
- ✓ Τσεμπελής, Γιώργος (2008): Παίκτες αρνησικυρίας: Πως λειτουργούν οι πολιτικοί θεσμοί. Αθήνα: Παπαζήσης.
- ✓ Triantafyllou, Polyxeni (2007): "Greece: Political competition in a majoritarian system", στο: Schultz, Isabelle & Immergut, Ellen & Anderson, Karen M. (editors): The handbook of West European pension politics. Oxford: Oxford University Press, pp. 97-149.
- ✓ Vergunst, Noel (1999): The role of corporatism and consensus democracy in socio-economic policy making and performance: A comparative analysis of twenty countries. Paper prepared for presentation in the workshop 'Concentration and public policy' at the ECPR joint sessions in Mannheim, Germany, 26-31 March 1999, <http://www.essex.ac.uk/ECPR/events/jointsessions/paperarchive/mannheim/19/vergunst.pdf>.

Πηγές από διαδίκτυο

1. Πηγή στοιχείων εθνικών εκλογών ιστοσελίδα: <http://www.ekloges.gr/>
 2. Πληροφορίες για τα μέλη των κυβερνήσεων από ιστοσελίδα Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης: <http://www.ggk.gr/governments.php?ord=num>
 3. Ιστοσελίδα NOMOS, βάση νομικών πληροφοριών: http://lawdb.intrasoftnet.com/nomos/nomos_frame.html
 4. Βουλή των Ελλήνων: <http://hellenicparliament.gr/>
 5. Ιστοσελίδα Υπουργείου Περιβάλλοντος, Κλιματικής Αλλαγής και Ενέργειας: <http://www.ypeka.gr/>
 6. Ιστοσελίδα Εθνικού Τυπογραφείου: <http://www.et.gr/>
 7. Ιστοσελίδα μη κυβερνητικής οργάνωσης για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη: <http://www.nomosphysics.org.gr/>
- Άρθρα: α) Κώστας Κουσουλής, Χωροταξικός Σχεδιασμός και Προστασία Φυσικού Περιβάλλοντος, Οκτώβριος 2008.
 β) Αντώνιος Μανιάτης, Η εξελικτική πορεία του Πολεοδομικού σχεδιασμού, Ιανουάριος 2009

8. <http://egrigorsi.gr/>
9. <http://el.wikipedia.org/wiki/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Παρουσίαση Αποτελεσμάτων Έρευνας Ανά Άρθρο

Νόμος 1337/1983 (ΦΕΚ 33/Α/14.03.1983)

Περί επέκτασης των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α

Άρθρο 1: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παραγράφους και 316 λέξεις

Άρθρο 2: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 414 λέξεις. Παρέχεται εξουσιοδότηση προς έκδοση 1 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε.

Άρθρο 3: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 7 παραγράφους και 662 λέξεις. Παρέχεται εξουσιοδότηση προς έκδοση 2 ΥΑ. Εκδόθηκε μόνο η μια.

Άρθρο 4: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 115 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, η οποία εκδόθηκε.

Άρθρο 5: Αφηρημένο περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παραγράφους και 312 λέξεις. Προβλέπεται εξουσιοδότηση προς έκδοση 1 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε.

Άρθρο 6: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 629 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ και 1 ΠΔ, τα οποία εκδόθηκαν.

Άρθρο 7: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 5 παραγράφους και 399 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ και 2 ΠΔ, τα οποία εκδόθηκαν.

Άρθρο 8: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 11 παραγράφους και 835 λέξεις.

Άρθρο 9: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 334 λέξεις. Προβλέπεται η έκδοση 1 ΠΔ, το οποίο εκδόθηκε.

Άρθρο 10: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 13 παραγράφους και 939 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΠΔ. Εκδόθηκε 1.

Άρθρο 11: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 5 παραγράφους και 359 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 3 ΠΔ. Εκδόθηκαν 2.

Άρθρο 12: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 10 παραγράφους και 783 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, όπου εκδόθηκε.

Άρθρο 13: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παραγράφους και 302 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΠΔ, το οποίο εκδόθηκε.

Άρθρο 14: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 2 παραγράφους και 152 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, η οποία εκδόθηκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

Άρθρο 15: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 8 παραγράφους και 1046 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ και 1 ΠΔ. Εκδόθηκαν 1 ΥΑ και κανένα ΠΔ.

Άρθρο 16: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 397 λέξεις.

Άρθρο 17: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 12 παραγράφους και 891 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΠΔ και 1 ΥΑ, τα οποία εκδόθηκαν.

Άρθρο 18: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 11 παραγράφους και 922 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΠΔ και 1 ΥΑ, τα οποία εκδόθηκαν.

Άρθρο 19: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 2 παραγράφους και 101 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, η οποία εκδόθηκε.

Άρθρο 20: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 2 παραγράφους και 238 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε.

Άρθρο 21: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 60 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε.

Άρθρο 22: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 67 λέξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

Άρθρο 23: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 7 παραγράφους και 488 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΠΔ και 1 ΥΑ, όπου εκδόθηκαν.

Άρθρο 24: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 2 παραγράφους και 124 λέξεις.

Άρθρο 25: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 227 λέξεις.

Άρθρο 26: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 102 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΠΔ, το οποίο εκδόθηκε.

Άρθρο 27: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 150 λέξεις.

Άρθρο 28: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 68 λέξεις.

Άρθρο 29: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παράγραφους και 399 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΠΔ. Εκδόθηκε ένα.

Άρθρο 30: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 153 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, η οποία εκδόθηκε.

Άρθρο 31: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 42 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, η οποία εκδόθηκε.

Άρθρο 32: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 5 παραγράφους και 691 λέξεις. Προβλέπεται η έκδοση 3 ΠΔ. Δεν εκδόθηκε κανένα.

Άρθρο 33: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 319 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 4 ΠΔ. Εκδόθηκαν τα 2.

Άρθρο 34: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 2 παραγράφους και 181 λέξεις.

Άρθρο 35: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 71 λέξεις.

Άρθρο 36: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παραγράφους και 225 λέξεις.

Άρθρο 37: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 66 λέξεις.

Άρθρο 38: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 9 παραγράφους και 586 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 5 ΠΔ. Δεν εκδόθηκε καμία.

Άρθρο 39: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 46 λέξεις.

Άρθρο 40: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 2 παραγράφους και 97 λέξεις.

Άρθρο 41: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 7 παραγράφους και 350 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΠΔ και 1ΥΑ. Εκδόθηκε 1 ΥΑ και κανένα ΠΔ.

Άρθρο 42: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 5 παραγράφους και 542 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 4 ΠΔ, τα οποία εκδόθηκαν.

Άρθρο 43: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 12 παραγράφους και 731 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΠΔ και 2 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε κανένα.

Άρθρο 44: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 40 λέξεις.

Πίνακας αποτελεσμάτων έρευνας ανά άρθρο³⁹

N. 1337/1983	Περιεχόμενο	Αριθ. Λέξεων	Παρ.	ΠΔ (Προβλ.)	ΠΔ (Εκδ.)	ΥΑ (Προβλ.)	ΥΑ (Εκδ.)	Έτη έκδοσης
Άρθ. 1	Συγκεκριμένο	316	4	-	-	-	-	-
Άρθ. 2	Αφηρημένο	414	6	-	-	1	0	-
Άρθ. 3	Αφηρημένο	662	7	-	-	2	1 (87)	1984-88 , 1990-1994, 1996
Άρθ. 4	Συγκεκριμένο	115	1	-	-	1	1(8)	1984-1989
Άρθ. 5	Αφηρημένο	312	4	-	-	1	0	-
Άρθ. 6	Συγκεκριμένο	629	7	1	1 (176)	1	1 (3)	1993-1995 (ΥΑ) 1987, 1989- 1994 (ΠΔ)
Άρθ. 7	Αφηρημένο	399	5	2	2 (139)	1	1	1993 (ΥΑ), 1987, 1989- 1994, 1996 (ΠΔ)
Άρθ. 8	Συγκεκριμένο	835	11	-	-	-	-	-
Άρθ. 9	Αφηρημένο	334	6	1	1 (2)	-	-	1986
Άρθ. 10	Συγκεκριμένο	939	13	2	1	-	-	1995
Άρθ. 11	Αφηρημένο	359	5	3	2 (6)	-	-	1987, 1989- 1991
Άρθ. 12	Αφηρημένο	783	10	-	-	1	1(2) ⁴⁰	1984, 1988
Άρθ. 13	Συγκεκριμένο	302	4	1	1	-	-	1990
Άρθ. 14	Συγκεκριμένο	152	2	-	-	1	1	1993
Άρθ. 15	Συγκεκριμένο	1046	8	1	0	1	1 (10)	1983, 2004-

³⁹ Επεξήγηση στοιχείων πίνακα: όπου α) παρ: ο αριθμός παραγράφων ανά άρθρο, β) ΠΔ(προβλ): προβλεπόμενα προεδρικά διατάγματα, γ)ΠΔ(εκδ): εκδοθέντα προεδρικά διατάγματα, δ) ΥΑ (προβλ): προβλεπόμενες υπουργικές αποφάσεις, ε)ΥΑ(εκδ): υπουργικές αποφάσεις που εκδόθηκαν.

⁴⁰ Προστίθενται 3 ΥΑ: α) Η παρ. 7 του παρόντος άρθρου αντικαταστάθηκε από το άρθ. 4 του Ν.1772/1988, «Τροποποίηση των διατάξεων του Ν.1577/1985, ΓΟΚ, και άλλες σχετικές διατάξεις». Η ΥΑ εκδόθηκε το 1988 β) στην παρ. 12 περ. γ του Ν.1337 προστέθηκε παρ. 5 του άρθ. 5 του Ν.2052/1992, η ΥΑ εκδόθηκε το 1993. γ) η παρ. 6 του άρθ. 12 αντικαταστάθηκε με την παρ.4 του άρθ. 6 του Ν.2242/1994.

								05 (YA)
Αρθ. 16	Αφηρημένο	397	6	-	-	-	-	-
Αρθ. 17	Συγκεκριμένο	891	12	2	2 (5)	1	1 (2) ⁴¹	1991, 1998 (ΠΔ), 2002, 2004 (YA)
Αρθ. 18	Συγκεκριμένο	922	11	2	2	1	1 (3)	1998 (ΠΔ), 2001-2004 (YA)
Αρθ. 19	Αφηρημένο	101	2	-	-	1	1	1983
Αρθ. 20	Αφηρημένο	238	2	-	-	1	0	-
Αρθ. 21	Συγκεκριμένο	60	1	-	-	1	0	-
Αρθ. 22	Αφηρημένο	67	1	-	-	-	-	-
Αρθ. 23	Συγκεκριμένο	488	7	1	1	1	1(4)	1984 (ΠΔ), 1983, 1991, 2005 (YA)
Αρθ. 24	Αφηρημένο	124	2	-	-	-	-	-
Αρθ. 25	Συγκεκριμένο	227	3	-	-	-	-	-
Αρθ. 26	Αφηρημένο	102	1	1	1	-	⁴²	1990
Αρθ. 27	Συγκεκριμένο	150	3	-	-	-	-	-
Αρθ. 28	Αφηρημένο	68	1	-	-	-	-	-
Αρθ. 29	Αφηρημένο	399	4	2	1	-	⁴³	1990
Αρθ. 30	Αφηρημένο	153	1	-	-	1	1	1984
Αρθ. 31	Αφηρημένο	42	1	-	-	1	1	1983
Αρθ. 32	Αφηρημένο	691	5	3	0	-	-	-

⁴¹ Προστίθενται 5 YA: α) η παρ 12 του άρθρου 17 του Ν.1337/1983 τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με την παρ 12 του άρθ. 8 του Ν. 1512/1985, εκδόθηκε 1 (2) το 1988, 1991. β) η παρ. 4 του άρθρου 17 του Ν.1337/1983 συμπληρώθηκε με την παρ.10 άρθ. 8 Ν.1512/1985, εκδόθηκε το 1991. γ) στην παρ. 3 του άρθ. 17 του Ν.1337/1983 προστέθηκε η παρ. 2 άρθ. 2 του Ν. 1772/1988«Τροποποίηση των διατάξεων του Ν.1577/1985, ΓΟΚ, και άλλες σχετικές διατάξεις» και αντικαταστάθηκε με την παρ.7β του άρθ. 5 του Ν.2052/1994. Εκδόθηκε το 1998. δ) η παρ. 8, 13 του άρθ. 17 τροποποιήθηκαν και ισχύουν με τον Ν. 2242/1994, άρθ. 3 και 2052/1992 άρθ. 5. ε) το άρθ. 17 του Ν. 1337/1983 συμπληρώθηκε από την παρ. 5 άρθ. 9 του Ν. 1312/31.12.2004. Εκδόθηκε 1 (4) το 2004

⁴² Προστίθενται 2 YA: α) το άρθρο 26 του Ν. 1337/1983, αντικαταστάθηκε από την παρ. 13 του άρθ. 8 του Ν.1512/1985 και με την παρ.1 του άρθ. 29 του Ν.2224/1994. εκδίδεται το 1995, 1996. β) το άρθρο 26 του Ν. 1337/1983 αντικαταστάθηκε με την παρ.13 του άρθ. 8 του Ν. 1512/1985 και την παρ. 1 του άρθ. 29 του Ν.1512/1985. εκδίδεται το 1996.

⁴³ Προστίθεται 1 YA: η παρ. 1 του άρθ. 29 τροποποιήθηκε με την παρ. 14 του άρθ. 8 του Ν. 1512/1985. εκδόθηκε 1(4), 1987, 1990.

Άρθ. 33	Συγκεκριμένο	319	3	4	2 (14)	-	-	1983, 1986, 1994-95
Άρθ. 34	Συγκεκριμένο	181	2	-	-	-	-	-
Άρθ. 35	Συγκεκριμένο	71	1	-	-	-	-	-
Άρθ. 36	Αφηρημένο	225	4	-	-	-	-	-
Άρθ. 37	Συγκεκριμένο	66	1	-	-	-	-	-
Άρθ. 38	Συγκεκριμένο	586	9	5	0	-	-	-
Άρθ. 39	Αφηρημένο	46	1	-	-	-	-	-
Άρθ. 40	Συγκεκριμένο	97	2	-	-	-	-	-
Άρθ. 41	Συγκεκριμένο	350	7	1	0	1	1(4)	1984-85, 1989, 1992
Άρθ. 42	Συγκεκριμένο	542	5	4	4 (22)		⁴⁴	1984, 1987, 1989-1992
Άρθ. 43	Συγκεκριμένο	731	12	1	0 ⁴⁵	2	0	1987, 1989- 1992
Άρθ. 44	Αφηρημένο	40	1	-	-	-	-	-

⁴⁴ Προστίθεται 1 ΥΑ: η παρ 4 του άρθ. 42 τροποποιήθηκε με την παρ. 3 του άρθ. 43 του Ν.2145/1993. εκδόθηκε το 1992-93, 1994 1988-89, 2005, 2007-09

⁴⁵ Προστίθενται 3 ΥΑ: α) η παρ. 3 του άρθ. 43 αντικαταστάθηκε από την παρ. 18 του άρθ. 8 του Ν. 1512/1985, β) η παρ. 10 του άρθ. 43 τροποποιήθηκε με την παρ.19 του άρθ. 8 του Ν.1512/1985, γ) η παρ. 12 του άρθ. 43 προστέθηκε με την παρ. 21 του άρθ. 8 του Ν.1512/1985. Εκδόθηκαν 3 (9) κατά τα έτη: 1987, 1989-92.

Νόμος 1650/1986 (ΦΕΚ 160/Α/16.10.1986)

Για την προστασία του Περιβάλλοντος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α

Άρθρο 1: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 426 λέξεις.

Άρθρο 2: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 16 παραγράφους και 472 λέξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

Άρθρο 3: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 400 λέξεις. Παρέχεται εξουσιοδότηση προς έκδοση 1 ΥΑ, η οποία εκδόθηκε.

Άρθρο 4: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 11 παραγράφους και 897 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 5 ΥΑ, οι οποίες εκδόθηκαν.

Άρθρο 5: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 2 παραγράφους και 171 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΥΑ. Μόνο μια εκδόθηκε.

Άρθρο 6: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παραγράφους και 289 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, η οποία εκδόθηκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

Άρθρο 7: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 343 λέξεις.

Άρθρο 8: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 400 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, το οποίο εκδόθηκε.

Άρθρο 9: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 5 παραγράφους και 256 λέξεις.

Άρθρο 10: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 173 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, η οποία εκδόθηκε.

Άρθρο 11: Αφηρημένο περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 240 λέξεις. Προβλέπεται η έκδοση 3 ΥΑ. Εκδόθηκε μόνο η μια.

Άρθρο 12: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 8 παραγράφους και 591 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 3 ΥΑ, οι οποίες εκδόθηκαν.

Άρθρο 13: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 242 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 3 ΥΑ και 3ΠΔ. Εκδόθηκε μόνο μια ΥΑ και κανένα ΠΔ.

Άρθρο 14: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 605 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΠΔ και 7 ΥΑ. Εκδόθηκε 1 ΥΑ και κανένα ΠΔ.

Άρθρο 15: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παραγράφους και 374 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 6 ΥΑ. Εκδόθηκε μόνο μια.

Άρθρο 16: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 2 παραγράφους και 275 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε καμία.

Άρθρο 17: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 191 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 4 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε καμία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ

Άρθρο 18: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 246 λέξεις.

Άρθρο 19: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 5 παραγράφους και 770 λέξεις.

Άρθρο 20: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 243 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 3 ΥΑ. Μόνο μια εκδόθηκε.

Άρθρο 21: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 586 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΠΔ και 3 ΥΑ. Εκδόθηκαν 3 ΥΑ και κανένα ΠΔ.

Άρθρο 22: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 8 παράγραφο και 571 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΠΔ και 4ΥΑ. Εκδόθηκε 1 ΥΑ και κανένα ΠΔ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε

Άρθρο 23: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 297 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΠΔ. Δεν εκδόθηκε.

Άρθρο 24: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παραγράφους και 346 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΠΔ. Δεν εκδόθηκαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ

Άρθρο 25: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 19 παραγράφους και 1525 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 5 ΥΑ και 6 ΠΔ. Δεν εκδόθηκε κανένα.

Άρθρο 26: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παραγράφους και 251 λέξεις.

Άρθρο 27: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 60 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, η οποία εκδόθηκε

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ

Άρθρο 28: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 10 παραγράφους και 694 λέξεις.

Άρθρο 29: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 35 λέξεις.

Άρθρο 30: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 7 παραγράφους και 784 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΥΑ, οι οποίες εκδόθηκαν.

Άρθρο 31: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 13 παραγράφους και 1234 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΠΔ και 9 ΥΑ. Εκδόθηκε 1 ΠΔ και 5 ΥΑ.

Άρθρο 32: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παραγράφους και 286 λέξεις.

Άρθρο 33: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 35 λέξεις.

Πίνακας αποτελεσμάτων έρευνας ανά άρθρο⁴⁶

N. 1650/1986	Περιεχόμενο	Αριθ. Λέξεων	Παρ.	ΠΔ (Προβλ.)	ΠΔ (Εκδ.)	ΥΑ (Προ βλ.)	ΥΑ (Εκδ.)	Έτη έκδοσης
Άρθ. 1	Αφηρημένο	426	3	-	-	-	-	-
Άρθ. 2	Αφηρημένο	472	16	-	-	-	-	-
Άρθ. 3	Αφηρημένο	400	3	-	-	1	1 (63)	1990, 1992-96, 2002, 2004-10
Άρθ. 4	Συγκεκριμένο	897	11	-	-	5	5 (84)	1988, 1990-98, 2001-10
Άρθ. 5	Αφηρημένο	171	2	-	-	2	1 (39)	1990, 1992, 1994-97, 2000, 2003-10
Άρθ. 6	Συγκεκριμένο	289	4	-	-	1	1(4)	1991, 2001-02, 2005
Άρθ. 7	Αφηρημένο	343	6	-	-	-	-	-
Άρθ. 8	Συγκεκριμένο	400	3	-	-	1	1 (50)	1988-97, 2001-08, 2010
Άρθ. 9	Αφηρημένο	256	5	-	-	-	-	-
Άρθ. 10	Συγκεκριμένο	173	3	-	-	1	1(24)	1988, 1991, 1994-95, 1997,1999, 2001-02, 2005-09
Άρθ. 11	Αφηρημένο	240	3	-	-	3	1(20)	1995, 1997, 1999, 2001-03, 2005-09
Άρθ. 12	Αφηρημένο	591	8	-	-	3	3(28)	1995-97,

⁴⁶ Επεξήγηση στοιχείων πίνακα: όπου α) παρ: ο αριθμός παραγράφων ανά άρθρο, β) ΠΔ(προβλ): προβλεπόμενα προεδρικά διατάγματα, γ)ΠΔ(εκδ): εκδοθέντα προεδρικά διατάγματα, δ) ΥΑ (προβλ): προβλεπόμενες υπουργικές αποφάσεις, ε)ΥΑ(εκδ): υπουργικές αποφάσεις που εκδόθηκαν.

								2002-03, 2005-09
Αρθ. 13	Συγκεκριμένο	242	3	1	0	3	1(2)	1990, 2003
Αρθ. 14	Συγκεκριμένο	605	6	1	0	7	1(8)	1988, 1991- 92, 2003-07
Αρθ. 15	Αφηρημένο	374	4	-	-	6	1(8)	1995, 2001- 02, 2005, 2007
Αρθ. 16	Συγκεκριμένο	275	2	-	-	2	0	-
Αρθ. 17	Συγκεκριμένο	191	3	-	-	4	0	-
Αρθ. 18	Αφηρημένο	246	6	-	-	-	-	-
Αρθ. 19	Συγκεκριμένο	770	5	-	-	-	-	-
Αρθ. 20	Συγκεκριμένο	243	3	-	-	3	1(6)	1995, 1998,2002, 2005
Αρθ. 21	Συγκεκριμένο	586	6	2	0	3	3(23)	1990-91,1993, 1995-96, 1998, 2002- 03, 2005
Αρθ. 22	Αφηρημένο	571	8	1	0	4	1	1989
Αρθ. 23	Συγκεκριμένο	297	3	1	0	-	-	-
Αρθ. 24	Αφηρημένο	346	4	2	0	-	-	-
Αρθ. 25	Συγκεκριμένο	1525	19	6	0	5	0	-
Αρθ. 26	Συγκεκριμένο	251	4	-	-	-	-	-
Αρθ. 27	Αφηρημένο	60	1	-	-	1	1(3)	1993-94, 1996
Αρθ. 28	Συγκεκριμένο	694	10	-	-	-	-	-
Αρθ. 29	Αφηρημένο	35	1	-	-	-	-	-
Αρθ. 30	Συγκεκριμένο	784	7	-	-	2	2(54)	1988-2009
Αρθ. 31	Συγκεκριμένο	1236	13	1	1(2)	9	5(48)	1989 (ΠΔ), 1988, 1990- 97, 2000-01, 2003, 2005, 2008

Αρθ. 32	Αφηρημένο	286	4	-	-	-	-	-
Αρθ. 33	Συγκεκριμένο	35	1	-	-	-	-	-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α

Άρθρο 1: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 8 παραγράφους και 823 λέξεις. Προβλέπει 3 ΥΑ, και εκδίδεται μόνο 1.

Άρθρο 2: συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 451 λέξεις. Προβλέπει την έκδοση 2 ΥΑ και 1 ΠΔ. Εκδίδεται μόνο 1 ΥΑ.

Άρθρο 3: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 8 παραγράφους και 1173 λέξεις. Παρέχεται εξουσιοδότηση προς έκδοση 2 ΥΑ και 3 ΠΔ. Εκδόθηκε μόνο 1 ΥΑ.

Άρθρο 4: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 12 παραγράφους και 1937 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, η οποία εκδόθηκε.

Άρθρο 5: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 394 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε.

Άρθρο 6: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 13 παραγράφους και 1621 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΠΔ. Δεν εκδόθηκε κανένα.

Άρθρο 7: Συγκεκριμένο περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 5 παραγράφους και 398 λέξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

Άρθρο 8: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 8 παραγράφους και 513 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, το οποίο εκδόθηκε.

Άρθρο 9: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 8 παραγράφους και 950 λέξεις.

Άρθρο 10: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 8 παραγράφους και 1021 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΠΔ. Δεν εκδόθηκε.

Άρθρο 11: Αφηρημένο περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 2 παραγράφους και 113 λέξεις.

Άρθρο 12: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 9 παραγράφους και 1118 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε.

Άρθρο 13: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 11 παραγράφους και 788 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 3 ΥΑ. Εκδόθηκε μόνο μια.

Άρθρο 14: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 11 παραγράφους και 1574 λέξεις.

Άρθρο 15: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 8 παραγράφους και 815 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε

Άρθρο 16: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 16 παραγράφους και 1644 λέξεις.

Άρθρο 17: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παράγραφο και 239 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

Άρθρο 18: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παραγράφους και 620 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΠΔ. Δεν εκδόθηκε.

Άρθρο 19: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 570 λέξεις. Προβλέπεται 1 ΠΔ, το οποίο εκδόθηκε.

Άρθρο 20: Συγκεκριμένο περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 594 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε.

Άρθρο 21: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 5 παραγράφους και 388 λέξεις.

Άρθρο 22: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παράγραφο και 336 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΠΔ. Δεν εκδόθηκε κανένα.

Άρθρο 23: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 5 παραγράφους και 635 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΠΔ. Δεν εκδόθηκε.

Άρθρο 24: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 18 παραγράφους και 2128 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 6 ΥΑ και 1 ΠΔ. Εκδόθηκε 1 ΠΔ και 2 ΥΑ.

Άρθρο 25: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 9 παραγράφους και 699 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ και 1 ΠΔ. Εκδόθηκε 1 ΠΔ και καμία ΥΑ

Άρθρο 26: Αφηρημένο περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παραγράφους και 411 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΥΑ και 1 ΠΔ. Εκδόθηκε μια ΥΑ και κανένα ΠΔ.

Άρθρο 27: Συγκεκριμένο περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 1267 λέξεις.

Άρθρο 28: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 454 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 3 ΥΑ. Εκδόθηκε μόνο το 1.

Άρθρο 29: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 8 παραγράφους και 2184 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 3 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε καμία.

Άρθρο 30: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 157 λέξεις.

Άρθρο 31: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 890 λέξεις.

Άρθρο 32: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 9 παραγράφους και 574 λέξεις.

Άρθρο 33: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 23 λέξεις.

Πίνακας αποτελεσμάτων έρευνας ανά άρθρο⁴⁷

N. 2508/1997	Περιεχόμενο	Αριθ. Λέξεων	Παρ.	ΠΔ (Προβλ.)	ΠΔ (Εκδ.)	ΥΑ (Προβλ.)	ΥΑ (Εκδ.)	Έτη έκδοσης
Άρθ. 1	Αφηρημένο	823	8	-	-	3	1	2000
Άρθ. 2	Συγκεκριμένο	451	3	1	0	2	1	2005
Άρθ. 3	Συγκεκριμένο	1173	8	3	0	2	1	2006
Άρθ. 4	Συγκεκριμένο	1937	12	-	-	1	1 (2)	2005, 2007
Άρθ. 5	Συγκεκριμένο	394	6	-	-	1	0	-
Άρθ. 6	Συγκεκριμένο	1621	13	2	0	-	-	-
Άρθ. 7	Συγκεκριμένο	398	5	-	-	-	-	-
Άρθ. 8	Συγκεκριμένο	513	8	-	-	1	1 (2)	2000
Άρθ. 9	Συγκεκριμένο	950	8	-	-	-	-	-
Άρθ. 10	Συγκεκριμένο	1021	8	1	0	-	-	-
Άρθ. 11	Αφηρημένο	113	2	-	-	-	-	-
Άρθ. 12	Συγκεκριμένο	1118	9	-	-	1	0	-
Άρθ. 13	Συγκεκριμένο	788	11	-	-	3	1 (2)	2000
Άρθ. 14	Συγκεκριμένο	1574	11	-	-	-	-	-
Άρθ. 15	Συγκεκριμένο	815	8	-	-	1	0	-
Άρθ. 16	Συγκεκριμένο	1644	16	-	-	-	-	-
Άρθ. 17	Αφηρημένο	239	4	-	-	1	0	-
Άρθ. 18	Συγκεκριμένο	620	4	1	0	-	-	-
Άρθ. 19	Συγκεκριμένο	570	6	1	1 (3)	-	-	1998, 2001, 2003
Άρθ. 20	Συγκεκριμένο	594	6	-	-	1	0	-
Άρθ. 21	Συγκεκριμένο	388	5	-	-	-	-	-
Άρθ. 22	Αφηρημένο	236	4	2	0	-	-	-
Άρθ. 23	Συγκεκριμένο	635	5	1	0	-	-	-
Άρθ. 24	Συγκεκριμένο	2128	18	1	1	6	2 (4)	2000 (ΠΔ),

⁴⁷ Επεξήγηση στοιχείων πίνακα: όπου α) παρ: ο αριθμός παραγράφων ανά άρθρο, β) ΠΔ(προβλ): προβλεπόμενα προεδρικά διατάγματα, γ)ΠΔ(εκδ): εκδοθέντα προεδρικά διατάγματα, δ) ΥΑ (προβλ): προβλεπόμενες υπουργικές αποφάσεις, ε)ΥΑ(εκδ): υπουργικές αποφάσεις που εκδόθηκαν.

								1999, 2004 (YA)
Αρθ. 25	Αφηρημένο	699	9	2	1 (6)	1	0	1998,2000- 01, 2003
Αρθ. 26	Αφηρημένο	411	4	1	0	2	1 (4)	2002-03, 2005
Αρθ. 27	Συγκεκριμένο	1267	1	-	-	-	-	-
Αρθ. 28	Αφηρημένο	454	3	-	-	3	1 (8)	2003-05, 2010
Αρθ. 29	Συγκεκριμένο	2184	8	-	-	3	0	-
Αρθ. 30	Συγκεκριμένο	157	1	-	-	-	-	-
Αρθ. 31	Συγκεκριμένο	890	6	-	-	-	-	-
Αρθ. 32	Συγκεκριμένο	574	9	-	-	-	-	-
Αρθ. 33	Αφηρημένο	23	1	-	-	-	-	-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α

Άρθρο 1: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 60 λέξεις

Άρθρο 2: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 509 λέξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

Άρθρο 3: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 5 παραγράφους και 1063 λέξεις. Παρέχεται εξουσιοδότηση προς έκδοση 3 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε καμία

Άρθρο 4: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παραγράφους και 514 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε καμία.

Άρθρο 5: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 307 λέξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

Άρθρο 6: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 807 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, η οποία εκδόθηκε.

Άρθρο 7: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 692 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, η οποία εκδόθηκε.

Άρθρο 8: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 7 παραγράφους και 185 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 3 ΥΑ και 1 ΠΔ. Εκδόθηκαν 2 ΥΑ και κανένα ΠΔ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ

Άρθρο 9: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 2 παραγράφους και 199 λέξεις.

Άρθρο 10: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 1461 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΥΑ, τα οποία εκδόθηκαν.

Άρθρο 11: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 8 παραγράφους και 946 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε καμία.

Άρθρο 12: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 10 παραγράφους και 1066 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΥΑ, όπου εκδόθηκε 1.

Άρθρο 13: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 453 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 4 ΥΑ. Δεν εκδόθηκε καμία.

Άρθρο 14: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 6 παραγράφους και 692 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ και 1 ΠΔ. Δεν εκδόθηκε κανένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε

Άρθρο 15: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 9 παραγράφους και 2773 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 6 ΥΑ και 2 ΠΔ. Εκδόθηκαν 4 ΥΑ και 1 ΠΔ.

Άρθρο 16: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 4 παραγράφους και 737 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 2 ΥΑ και 2 ΠΔ. Εκδόθηκαν 2 ΥΑ και κανένα ΠΔ.

Άρθρο 17: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 262 λέξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ

Άρθρο 18: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 7 παραγράφους και 510 λέξεις.

Άρθρο 19: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 153 λέξεις.

Άρθρο 20: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 52 λέξεις.

Άρθρο 21: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 2331 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, η οποία εκδόθηκε.

Άρθρο 22: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 66 λέξεις.

Άρθρο 23: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 97 λέξεις.

Άρθρο 24: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 3 παραγράφους και 284 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ και 1 ΠΔ. Εκδόθηκαν και τα 2.

Άρθρο 25: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 5 παραγράφους και 168 λέξεις. Προβλέπεται έκδοση 1 ΥΑ, το οποίο εκδόθηκε.

Άρθρο 26: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 114 λέξεις.

Άρθρο 27: Συγκεκριμένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 2 παραγράφους και 325 λέξεις.

Άρθρο 28: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 2 παραγράφους και 264 λέξεις.

Άρθρο 29: Αφηρημένου περιεχομένου άρθρο. Αποτελείται από 1 παράγραφο και 14 λέξεις.

Πίνακας αποτελεσμάτων έρευνας ανά άρθρο⁴⁸

N. 2742/1999	Περιεχόμενο	Αριθ. Λέξεων	Παρ.	ΠΔ (Προβλ.)	ΠΔ (Εκδ.)	ΥΑ (Προβλ.)	ΥΑ (Εκδ.)	Έτη έκδοσης
Άρθ. 1	Αφηρημένο	60	1	-	-	-	-	
Άρθ. 2	Αφηρημένο	509	3	-	-	-	-	
Άρθ. 3	Συγκεκριμένο	1063	5	-	-	3	0	
Άρθ. 4	Συγκεκριμένο	514	4	-	-	2	0	
Άρθ. 5	Συγκεκριμένο	307	1	-	-	-	-	
Άρθ. 6	Αφηρημένο	807	6	-	-	1	1	2005
Άρθ. 7	Συγκεκριμένο	692	6	-	-	1	1	2005
Άρθ. 8	Συγκεκριμένο	1285	7	1	0	3	2 (12)	2003- 2004
Άρθ. 9	Αφηρημένο	199	2	-	-	-	-	
Άρθ. 10	Συγκεκριμένο	1461	6	-	-	2	2	2002- 2003
Άρθ. 11	Συγκεκριμένο	946	8	-	-	2	0	
Άρθ. 12	Συγκεκριμένο	1066	10	-	-	2	1	2008
Άρθ. 13	Συγκεκριμένο	453	3	-	-	4	0	
Άρθ. 14	Συγκεκριμένο	692	6	1	0	1	0	
Άρθ. 15	Συγκεκριμένο	2773	9	2	1 (4)	6	4 (161)	2002- 2010 (ΠΔ) 2003- 2010 (ΥΑ)
Άρθ. 16	Συγκεκριμένο	737	4	2	0	2	2 (10)	2003- 2005
Άρθ. 17	Αφηρημένο	262	1	-	-	-	-	
Άρθ. 18	Αφηρημένο	510	7	-	-	-	-	
Άρθ. 19	Συγκεκριμένο	153	3	-	-	-	-	

⁴⁸ Επεξήγηση στοιχείων πίνακα: όπου α) παρ: ο αριθμός παραγράφων ανά άρθρο, β) ΠΔ(προβλ): προβλεπόμενα προεδρικά διατάγματα, γ)ΠΔ(εκδ): εκδοθέντα προεδρικά διατάγματα, δ) ΥΑ (προβλ): προβλεπόμενες υπουργικές αποφάσεις, ε)ΥΑ(εκδ): υπουργικές αποφάσεις που εκδόθηκαν.

Αρθ. 20	Αφηρημένο	52	1	-	-	-	-	
Αρθ. 21	Συγκεκριμένο	2331	1	-	-	1	1	2001
Αρθ. 22	Συγκεκριμένο	66	1	-	-	-	-	
Αρθ. 23	Αφηρημένο	97	1	-	-	-	-	
Αρθ. 24	Αφηρημένο	284	3	1	1	1	1 (3)	2000 (ΠΔ) 2004, 2007 (ΥΑ)
Αρθ. 25	Αφηρημένο	168	5	-	-	1	1	2002
Αρθ. 26	Συγκεκριμένο	114	1	-	-	-	-	
Αρθ. 27	Συγκεκριμένο	325	2	-	-	-	-	
Αρθ. 28	Αφηρημένο	264	2	-	-	-	-	
Αρθ. 29	Αφηρημένο	14	1	-	-	-	-	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ ΒΟΥΛΗΣ

Τίτλος Νομοσχεδίου	Κατάθεση – Συζήτηση - Ψήφιση	Αριθμός Νόμου και αριθμός Φ.Ε.Κ
Επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις	Συζήτηση σε Ολομέλεια 31/01/1983 02/02/1983 03/02/1983 07/02/1983 Ψήφιση: 14/02/1983	N.1337/1983 ΦΕΚ 33/A/14.03.1983
Για την προστασία του περιβάλλοντος	Συζήτηση σε ολομέλεια 11/09/1986 12/09/1986 16/09/1986 17/09/1986 18/09/1986 Ψήφιση: 24/09/1986	N.1650/1986 ΦΕΚ 160/A/16.10.1986
Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη πόλεων και οικισμών της χώρας	Συζήτηση σε ολομέλεια 20/05/1997 21/05/1997 22/05/1997 Ψήφιση: 27/05/1997	N. 2508/1997 ΦΕΚ 124/A/13.06.1997
Χωροταξικός σχεδιασμός και Αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις	Συζήτηση σε ολομέλεια: 22/09/1999 Πρωί 22/09/1999 Απόγευμα 23/09/1999 Ψήφιση: 28/09/1999	N. 2742/1999 ΦΕΚ 207/A/07.10.1999